

Natur & Miljø

Nr. 4 1994 • PRIS I LØSSALG kr. 39 • NORGES NATURVERNFORBUND

JÆREN ENDRER FORM

HALVAPER PÅ DANS
NATURVERNFORBUNDET 80 ÅR
EKSOSPLANTENE I RYEN-KRYSSET

Natur&Miljø

Utgiver:
Norges Naturvernforbund
Postboks 2113 Grünerløkka, 0505 OSLO, Norge.

Besøksadresse:
Nedrogate 7

Tlf: 22 71 55 20

Telefax:
22 71 56 40

Bankgiro:
1720.05.00717

Postgiro:
0803 5 09 46 02

Ansvarlig redaktør:
Gunnar Bolstad

Redaksjonssekretær:
Jon Knut Berg

Redaksjonen:
Øystein Dahle Kraft, Ola Glesne, Rasmus Hansson, Ragnhild Noer, Ole P. Pedersen, Jon Birger Skjærseth, Inger Spang, Signy Svendsen, Knut Are Tvedt.

Annonser: Naturvernforbundets Markedskontakt A/S
Tlf: 22 71 92 20

Design/lay-out:
dEDesign, Ketill Berger

Sats, repro og trykk:
Frognar Trykkerier AS
Natur & Miljø trykkes på klorfritt papir.

Abonnement institusjoner:
kr. 340,-

Abonnement enkeltpersoner: kr. 225,-. Bestilles hos Universitetsforlaget, Kundeservice, Postboks 2959 Tøyen, 0608 OSLO
Tlf: 22 57 53 00
Telefax: 22 57 53 53

■ Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & Miljø.

NATURVERN FORBUNDET

Postboks 2113 Grünerløkka, 0505 OSLO, Norge.

Medlemskontingent i Norges Naturvernforbund:

Personlig medlem: (inkl. Natur & Miljø) kr. 200,-

Pensjonister: (inkl. Natur & Miljø) kr. 100,-

Livsvarig medlemskap: kr. 4000,-

Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det fylkes- og lokallag vedkommende søker til.

Naturvernforbundets fylkeslag:

Naturvernforbundet i Østfold: Leder Arild Ådnem, tlf. p. 69 37 74 10. Kontor: Fredrikstad, tlf. 69 31 49 80/fax 69 318 527

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus: Leder Eystein Husebye, tlf. p. 22 14 15 13. Kontor: Oslo, tlf. 22 38 35 20/fax 22 71 03 40

Naturvernforbundet i Hedmark: Leder Arne Tronstad, tlf. p. 02 40 03 35. Kontor: Maurud 2324 Vang, tlf. 62 59 61 80

Naturvernforbundet i Oppland: Leder Thomas Klevmark, tlf. p. 01 32 36 13. Kontor: Lillehammer, tlf. 61 26 00 81/fax 01 20 00 80

Naturvernforbundet i Buskerud: Leder Anbjørn Halvik, tlf./fax p. 35 95 18 50. Kontor: Dørlu, tlf. 32 75 05 04

Naturvernforbundet i Vestfold: Leder Ragnhild Trødal, tlf. p. 33 07 85 14. Kontor: Horten, tlf. 33 31 56 70, fax 33 31 60 10

Naturvernforbundet i Telemark: Øystein Daland, tlf. p. 36 61 08 27. Kontor: Notodden, tlf. 36 06 74 08

Naturvernforbundet i Aust-Agder: Leder Geir Kulen, tlf. p. 37 02 60 09

Kontor: Arendal, tlf. 37 02 79 44

Naturvernforbundet i Vest-Agder: Fylkessekretær Arne Otto Iversen, tlf./fax p. 37 27 48 99. Kontor: Amlandsnes, Hævig, tlf./fax 37 27 48 99

Naturvernforbundet i Rogaland: Leder Arndt Lomeland Jacobsen, tlf. p. 51 53 23 78. Kontor: Stavanger, tlf. 51 52 88 11, fax 51 52 88 15

Naturvernforbundet i Hordaland: Leder Halvdan Wiik, tlf. p. 53 41 32 57. Kontor: Bergen, tlf. 55 31 38 51, fax 55 31 53 92

Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane: Leder Erik Solheim, tlf./fax p. 57 82 38 73

Naturvernforbundet i Møre og Romsdal: Leder Ole Fremo, tlf. p. 71 21 00 92. Kontor: Molde, tlf. 71 21 87 00, fax 71 21 87 02

Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag: Leder Marit Njaa. Kontor: Trondheim, tlf. 73 51 52 24, fax 73 51 27 27

Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag: Leder Anne Kjersti Bakken, tlf. p. 74 82 76 89. Kontor: Steinkjer, tlf. 74 16 99 56, fax 74 16 22 84

Naturvernforbundet i Nordland: Leder Tomas Sandvig, tlf. p. 76 68 62 38. Kontor: Bodø, tlf./fax 75 52 60 33

Naturvernforbundet i Troms: Leder Stig Ulvang, tlf. p. 77 61 01 29. Kontor: Tromsø, tlf. 77 68 99 60, fax 77 01 37 85

Naturvernforbundet i Finnmark: Kontaktperson: Kari Moan, tlf. 78 99 91 00. Kontor: Kirkenes, tlf. 78 99 25 78, fax 78 99 31 80

Natur og Ungdom: Leder Heidi Sørensen. Kontor: Oslo, tlf. 22 30 42 18, fax 22 20 45 94

Prosjekt Miljøvennlig OL: Prosjektleder Olav Myrhol, tlf. p. 030 03 542. Kontor: Lillehammer, tlf. 61 26 30 45, fax 61 26 08 58

Berentshavutvalget: Leder Bente Aarjord. Kontor: Leines, tlf. 76 77 84 10, fax 75 77 84 74

Nordtjølvalget: Kontaktperson: Stein M. Fjeldstad, NNV Oslo

Leder

Bra, Berntsen!

DET ER MEGET POSITIVT at miljøvernminister Thorbjørn Berntsen nå har fått sine regjeringskolleger med på å øke barskogvernet i Norge. Ifølge Aftenposten kommer barskogvernet til å økes fra dagens 250 til 350 kvadratkilometer.

Men naturvernerne vil ha mer, og barskogutvalget anslo en minstegrense for økologisk forsvarlig barskogvern på 700 kvadratkilometer.

Det er pengene som setter grenser for enda mer vern, sier Berntsen. Han regner med at det økte vernet vil koste staten 150 millioner kroner.

Men sammenlignet med pengebruken i andre sektorer, er barskogvern billig. For eksempel disponerer Samferdselsminister Kjell Opseth 10 milliarder kroner i året bare på veier. Denne pengebruken forsvares med at det er investering for framtiden. Det legges et fundament for framtidig vekst, heter det.

Men naturvern er en vel så nyttig investering i framtiden som veier. Nordmenns identitet er knyttet til en mangfoldig, urørt natur. Det å forsvare mest mulig av det biologiske mangfoldet er kanskje den beste arven vi kan gi kommende generasjoner. Tapt mangfold kan ikke gjenskapes.

Men naturvern har ikke bare med immaterielle verdier å gjøre. Miljøverndepartementet har også fått øynene opp for økonomiske argumenter i kampen for mer vern. I forslaget til plan for oppfølging av biodiversitetskonvensjonen fra Rio går det fram at departementet i økende grad vil utarbeide anslag over hvor mye norsk natur er verdt. Dette skal gjøres ved hjelp av undersøkelser der folk blir spurt om hvor mye de er villige til å betale for økt vern. Tidligere har det i slike undersøkelser vist seg at nordmenn flest setter stor pris på de urørte naturverdiene.

Det kan reises mange innvendinger mot slike undersøkelser om betalingsvillighet. Men det er åpenbart at penga rår. Enkelte er lydhøre bare for materielle argumenter. Vi tror faktisk at i svært mange tilfeller vil nettopp økonomiske argumenter være til naturvernets fordel. Det koster mye også å ødelegge natur.

Nå vil vi altså få økt barskogvern. Vi håper at Berntsen fortsetter å mase for økt naturvern her i landet. Han har ihvertfall et mangfold av gode argumenter på sin side. □

Innhold

10 Jæren under press
Grusuttak og taretråling får det tradisjonelle jærlandskapet til å endre form

18 Naturvernforbundet 80 år
Historikeren Knut Are Tvedt gir et innblikk i Naturvernforbundets historie. Det begynte med et tre...

36 Naturvern?
Forfatteren Einar Økland beklager seg over de som reduserer naturen til begreper og statistikker og verneforslag

44 Spesialavfall
Hva skal du gjøre med spesialavfallet som hopper seg opp på kjeller og loft? N&M gir deg en rettleiding i hva du skal kaste hvor

52 Eksosplanter
Midt i et av Oslos mest trafikkerte kryss fant botanikkprofessor Leif Ryvarden et mylder av liv

26 EU og miljø
Hvilken betydning har Maastricht-avtalen for miljøet? N&M gir deg oversikten

Faste spalter:

I stormkjøkkenet: HARALD OSA	17
Grønn hverdag	22
Naturfotografen: JØRN AREKLETT OMRE	30
Min natur	40
På klingen	56
Bøker	57
Blekkulf	58
Lesernes galleri	62

Forsidefoto: Jørn Bohmer Olsen/Rolf Sørensen/NN/Samfoto

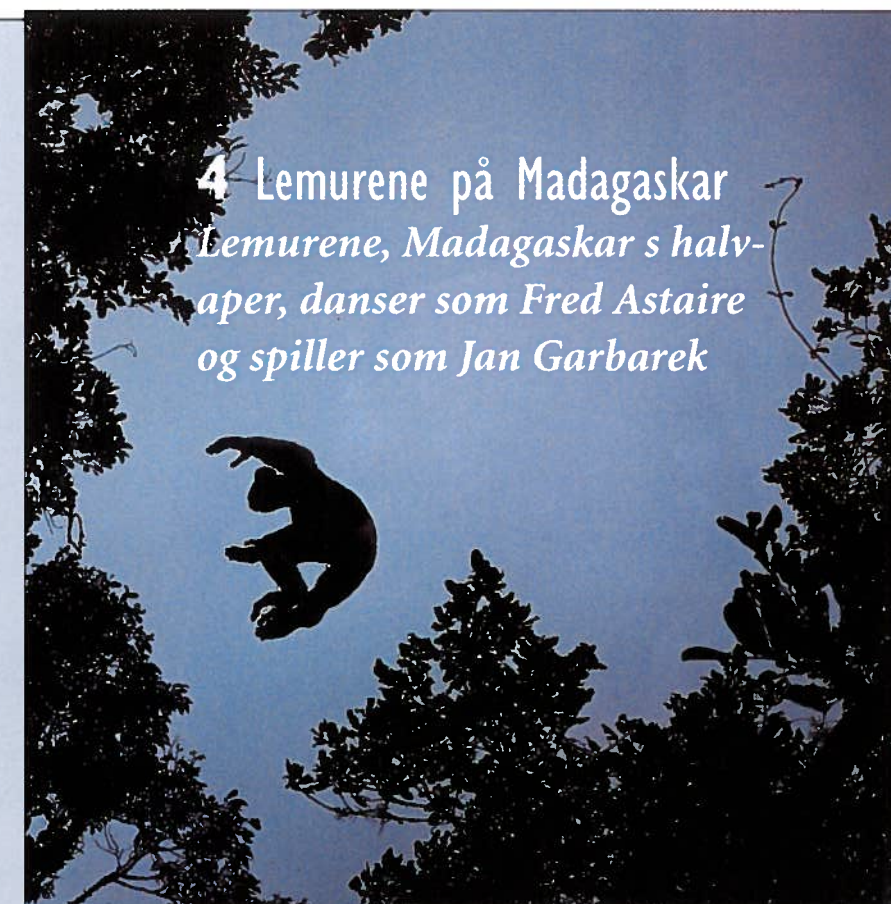

Foto: Tom Schandy

På Normans vis

Joda. Det er mange fugler her, men jeg savner nå våtmarkene likevel

MADAGASKARS *Fred Astaire*

MADAGASKAR (Natur & Miljø): Madagaskar har sine helt spesielle motstykker til Fred Astaire og Jan Garbarek: Lemurene. Noen av disse halvapene spiller saksofon, mens andre stepper. De er elleville og livsglade, men kan vanskelig stille opp mot det økologiske forfallet som truer Madagaskars enestående skattkammer.

N&M • TOM SCHANDY (Tekst og foto)

Jeg glemmer aldri mitt første møte med lemurenes verden. Det skjedde i en fjellregnskog på Madagaskar – og selvfølgelig regnet det. Vi var på jakt etter den truede indrien – den største av lemurene. Regnskogen var tett, og det var derfor ikke lett å finne dyrene. Vi slapp likevel å lete lenge, for indriene røpet snart sin tilstedeværelse i tre-toppene. Ikke med noen svake ynk, men med gjennomtrengende saksofonlatter av ypperste Jan Garbarek-merke. Først lavt – liksom litt prøvende, men snart høyere og høyere. Klagende og så gjennomtrengende at en saksofon-elsker sikkert hadde fått gledesfrysninger nedover ryggen. Etter et lite solo-for-spill, blandet resten av flokken seg inn. Snart bølget det flerstemte saksofonspillet kilometervis over grønne, frodige regnskoger. Ikke lenge etter at de første hadde startet opp, begynte «nabo-familie» å rope. Snart ➤

FRED ASTAIR: Sifakaen er dyrens svar på Fred Astaire. På to ben danser den over landeveien sør på Madagaskar.

► kom ropene fra den ene kanten, snart fra den andre.

Snart fikk vi også se indriene. Med sin lodne pels minner indrien mest om en blanding av teddybjørn og panda. Den har utstående ører og mangler hale. Manøvreringsevnen er det ingen-ting å si på, for de haleløse skapningene hopper åtte til ti meter gjennom luften uten problem.

Unikt skattkammer

Indrien er den største av de i alt 30 lemurartene på Madagaskar. Bortsett fra to arter som også finnes på den nærlig-gende øygruppen Comorene, er lemurene endemiske – det vil si at de finnes bare på Madagaskar. Lemurene minner i grove trekk om de hele og høyerestå-ende apene, men har en rekke primitive bygningstrekk som katteliknende snu-te med fuktig nesetipp, kløyvd overlep-pe og godt utviklede værhår.

Selv om Madagaskar bare er 1600 km lang og 580 km på det bredeste, er øya som et minikontinent å regne. En verden for seg selv. Lemurene føyer seg godt inn i rekken av de mange andre endemiske artene som finnes på Ma-dagaskar. Av øyas 200 000 plante- og

dyrearter finnes 150 000 kun her. År-saken er å finne i øyas geologiske his-torie.

Da Madagaskar ifølge geologene rev seg løs fra Afrika for 165 millioner år si-den og drev ut i Det indiske hav, stop-pet innvandringen av dyr og planter. Ingen av de kjente afrikanske dyrene ble med på seilasen – ingen store rovdyr, hovdyr, giftige slanger eller høyerestå-ende aper. I følge tyske vitenskapsmenn drev lemurene

over til Madagas-kar på drivved fra Afrika og fulgte si-den sin egen kurs i fred og ro – uten konkurranse fra høyerestående aper og uten å være utsatt for rovdyr. Resultatet av denne isolasjo-nen ser vi i dag – Madagaskar er et genetisk skatt-kammer uten like på denne jord. At det for bare noen få år siden ble

oppdaget en ny lemurart for vitenska-pen, understreker dette.

Dyrenes Fred Astaire

De 30 lemurartene finnes over hele øya hvor det er skog. De har alle sine ni-sjer – både geografisk og økologisk. Og indrien er ikke den eneste som vet å ut-merke seg. Lenger sør på øya – i Mada-gaskars tørre skoger – lever sifakaen. Også den en kunstner – men ikke på

SVARTLEMUR: Svartlemur hunn i tre på øya Nosy Komba utenfor kysten av Madagaskar.

VANLIG: Den vakre kattaen eller ringhalelemuren er en av de van-ligste lemurartene på Madagaskar.

det musikalske området. Sifakaen er danser – også kalt dyrenes svar på Fred Astaire. Vanligvis lever den i tretoppe-ne hvor den hopper fra tre til tre i luf-tige sprang. Av og til må tresjongløren ned på bakken – og det er da den dan-ser som Fred Astaire. Den vesle halv-meter høye skapningen strekker seg på to, hever armene opp i skulderhøyde og danser bortover bakken. Hopper høyt, neier og tar sugende tangottrinn. Straks den er over den åpne plassen, bærer det opp i trærne og i sikkerhet.

I samme området lever ringhalele-muren eller kattaen som den også kal-les. Det navnet har den fått fordi den minner litt om en katt når den står på alle fire – alltid med den svart-hvite ha-len rett til værs. Mens de fleste lemurar-tenes holder seg i tretoppene, oppholder kattaen seg i stor grad også på bakken. I mange reservater kan de bli svært tam-me, og da er bananer populær kost.

Bambuslemurene er som navnet klart forteller – bambus-eksperter. Den store bambuslemuren, som for noen år siden ble registrert som ny for vitenska-pen har kraftige kjever og biter lett over desimetertykke bambusrør for å få fatt i den søte margen. Bambusmargen er rik på proteiner, men likevel utnytter få dy-rearter denne. Grunnen er at bambus-margen inneholder giften blåsyre. En kilo bambusskudd er nok til å ta livet av et menneske, men de store bambusle-murene vet å nøytralisere giften med litt jord som dessert. Jorda i bambuslemu-rens leveområder inneholder nemlig io-ner av et toverdig jern som omdanner blåsyren til ufarlig lutsalt.

Nattlige spøkelser

Når natten senker seg over skogene på Madagaskar, våkner de små, nattaktive musemakiene og røyskattmakiene. Mu-semakien er den absolutt minste – den blir bare 11 centimeter lang og veier 50 gram. Med store, runde øyne begir den seg ut på insektjakt i trærne. Tar man ►

NATTAKTIV: Den nattaktive røyskattmakien tilbringer dagen i et hult tre.

► med seg en lommelykt ut i skogen, er de lette å oppdage. Et lysreflekterende sjikt bak netthinnen kaster lommelyktlyset tilbake. Hvis man ikke på forhånd vet om de nattaktive lemurene, kan man få seg en liten støkk over plutselig å møte store, glinsende øynene oppe i et tre. Ikke uten grunn har lemurene blitt hetende lemurer – det betyr rett og slett spøkelse. I følge den romerske tradisjonen var lemurer gjenferd som hjemsøkte de levende.

Musemakiene og røy-skattmakiene er likevel ingenting mot den sjeldne aye-ayen eller fingerdyret som den også kalles. Aye-ayen er uten tvil den mest særpregede av alle lemurer – og kommer høyt opp på listen over verdens merkeligste dyrearter. Den har tenner som en kanin, ører som ei flaggermus, pels som et villsvin, hale som en grevling og har en lang, tynn skjelettaktig pekefinger som gjennom søker hull og barksprekker på jakt etter insektlarver. De innfødte er redd det lille, spøkelses-liknende dyret. Den er tabulagt og drepes så fort den viser seg.

Lemurene trues

I tusenvis av år fikk lemurene utvikle seg i fred og ro på Madagaskar, men for 1500 år siden var det brått slutt på idyllen. Da kom mennesket til øya, og nedturen startet. Mange av lemurartene hadde velsmakende kjøtt, og 14 arter ble raskt utryddet. Den største av disse var på størrelse med en gorilla og veide 200 kilo.

Samtidig gikk nykommerne i gang med å hogge og brenne de verdifulle skogene. For hvert år som gikk, ble et nytt stykke land svidd av. Gradvis ble den grønne, frodige øya omvandlet til den røde øy. Fra fly ser øya mishandlet ut – trærne er borte, skogen er borte. Erosjonen er formidabel, og elver røde som blod skyller jorda til havs. Bare ti til fem-

ten prosent av den opprinnelige skogen står tilbake. Siden 1950-tallet er regnskogsarealene på øya halvert, og hvert år forsvinner ytterligere cirka 30 000 hektar skog.

De 30 lemurartene har alle sine nisjer – både geografisk og økologisk. Men de er alle avhengig av skog – enten fuktig regnskog eller tørr buskskog. At skogene forsvinner, er derfor en katastrofe for lemurene. Noen arter er fortsatt relativt tallrike, ikke minst den arten som lever i de tørre krattskogene i sør, for eksempel kattaen, mens arter tilknyttet regnskogen er i stor fare, som for eksempel indrien. Den nyoppdagete bambuslemuren fra slutten av 80-tallet ble erklært truet samtidig som den ble oppdaget.

Redningsaksjonen

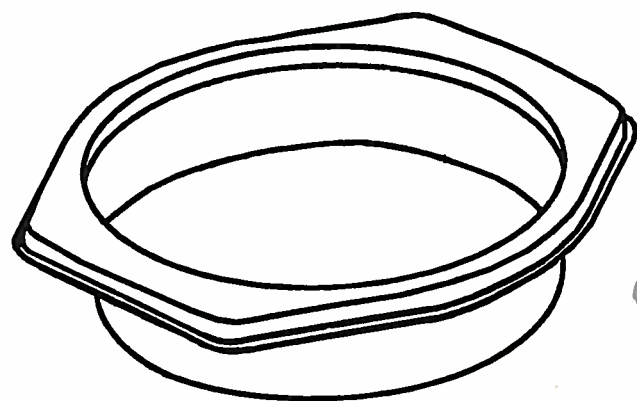
Redningsaksjonen er imidlertid i gang. WWF Verdens Naturfond har et omfattende program for å bevare de ulike naturtypene på øya. Flere reservater er opprettet med WWF-midler, og det drives et utstrakt holdningsskapende arbeid i grunnskolene på øya.

Skal lemurene og resten av det genetiske skattkammeret på Madagaskar bevares, er internasjonal støtte viktig. Mange store pengegivere er da også inne med økologisk krisehjelp, men i tillegg til internasjonal kapital, må lokalbefolkningen involveres aktivt og direkte i vernearbeidet.

Hvis befolkningen ikke ser betydningen av å ta vare på lemurene og de andre merverdige dyrene på øya, er det lite internasjonale naturvernorganisasjoner og donorer kan gjøre. Befolkningen må derfor bevisstgjøres, men også engasjeres på en slik måte at de selv har noe igjen for det – også økonomisk. Det nytter lite å komme til en fattig innfødt og argumentere for «lemurenes egenverdi». —

DYNO

Dynopack

– en SKÅL for miljøet!

DYNO

Dynopack A.S

Postboks 1514 Valhalla
4602 KRISTIANSAND S
Telefon: 38 096100
Telefax: 38 097233

MINDRE LUFT I
PAKKENE GIR
FRISKERE LUFT
I NATUREN.

Nye Maximeter Toa inneholder mer papir og mindre luft. En pakke inneholder 300 meter dobbelt, ubleket returpapir.

Mer kompakte pakker gir mer plass på lastebilene. Det betyr færre transporter og mindre forurensing. Slik at du kan puste inn frisk luft også i framtiden.

SERLA NOR

Postboks 173, 1361 Billingstad. Telefon 66 98 26 60. Telefax 66 98 26 70.

FORANDRING: Det tradisjonelle jærlandskapet er i endring. Grusutttak står igjen som åpne sår overalt. Her fra Time kommune. (Foto: Jon Arne Sæter/Sandfoto og Kim Akenes)

Den foretakssomme jærbuen er i ferd med å forandre store deler av det tradisjonelle jærlandskapet. Hensynet til naturen kommer som oftest i annen rekke når det gis tillatelse til sanduttak og taretråling. Nå maner naturvernerne til skånsomhet. ➤

N&M (JÆREN) • JON K. BERG

JÆREN FORMES PÅ NYTT

ENTREPRENØR: Nils Ree driver med grusuttak i stor stil i Time kommune på Jæren. Han mener naturvernerne går for hardt ut mot virksomheten hans. (Foto: Kim Aaknes)

REPARASJON: Grusentreprenør Nils Ree i Time kommune viser hvordan firmaet hans, Tullin Ree & Sønner, rydder opp etter seg. For et par år siden var det et svært grusuttak her. (Foto: Kim Aaknes)

sin, kan tjene flere millioner kroner på noen få år. Og Ree mener naturvernerne går for hardt ut mot virksomheten hans.

– Vi lever i en moderne tid, og det kreves stadig mer grus. Vi kan ikke bare skru av! Det er få folkeslag som har så mye natur per innbygger som nordmenn. Naturvernerne kan ikke ta alt, sier Ree engasjert. Han mener at mye av Jæren verner seg selv, på grunn av vassdragvern og fornminner.

– Men det tradisjonelle jærlandskapet endrer totalt karakter når grusen-treprenørene slipper til?

– Etter at vi er ferdige på et område, er naturen finere enn den var før. Vi bruker store summer på å fylle igjen med jord og beplante området. Vi prøver også å lage det samme kuperte terrenget som var der tidligere. På den måten får bondene ny dyrkjingsjord og landskapet beholder sitt særpreg, sier han og viser stolt fram et beiteområde der det tidligere var grusuttak. En uinnvidd kan ikke se at det for bare ett- to år siden var et kjempemessig grusuttak her. Men det steinrike landskapet som er så typisk for Jæren, er borte. Til glede for bonden, men til fortvilelse for naturvernerne, blant dem Anndi Lomedal Jacobsen, fylkessekretær i Naturvernforbundet Rogaland:

– Kor mye skal de egentlig ha? spør grusentreprenøren Nils Ree i Time på Jæren og slår ut med hendene.

Han kjører oss rundt i området der han ønsker å åpne nye naturområder for grus- og sanduttak. Massen brukes i sement, blant annet til bygging av oljeplattformer. Etterspørselen er enorm. Det er mye penger i grus. En bonde som tillater grusuttak på eiendommen

Største trusel

– Grus- og sanduttak er den største trusselen mot det tradisjonelle jærlandskapet. Vi er ikke mot at grusressursene utnyttes. De representerer store økonomiske verdier. Men vi mener det må være en plan bak uttakene. I dag skjer det tilfeldig. I hver jærkommune er det entreprenører som vil utnytte grusen, og politikerne tør ikke si nei. Skritt for skritt endrer jærlandskapet form. I stedet for det bølgeformede landskapet, sitter vi igjen med silolandskap. Vi krever at de naturhistorisk verdifulle områdene på Jæren blir registret, og at det blir laget en samlet plan over hvor det skal være tillatt nmed grusuttak og hvor det skal være forbudt, sier hun.

– Men en entreprenør som Nils Ree sier han rydder opp etter seg?

– Ja, det er positivt. Men vi får ikke tilbake landskapet slik det var. Dessuten er det mange som ikke rydder opp etter seg. Over hele Jæren står det igjen store sår etter grusuttak. Mange av disse uttakene er det bondene selv som står for. De tar ut grusen til eget bruk, men de sørger ikke for at sårene gror igjen. Det er også en del entreprenører som går konkurs mens grusuttaket pågår. Da er det ingen som kan betale for opprydningen. Myndighetene må kreve at entreprenørene setter av penger til et fond som skal gå til gjenplantning.

Også entreprenør Nils Ree er oppgitt over fortidens grus-synder, som river opp landskapet.

– Useriøse entreprenører ødelegger ryktet for oss andre. Heldigvis er de på vei ut av markedet, men vi må leve med sårene i lang tid, inntil naturen selv sørger for at de gror igjen, sier han.

Geologisk vern

Revholen i Time kommune kan symbolisere konflikten mellom naturverner og utbyggere på Jæren. Revholen er en grusrygg som ifølge geologene har stor naturhistorisk verdi. Forskere fra hele landet kommer hit for å studere hvordan isen har formet landskapet. Geologene og naturvernerne, deriblant Fylkesmannens Miljøvernnavdeling i Rogaland, mener området er verneverdig. Men her ønsker Nils Ree å ta ut grus. Det blir en vanskelig sak for lokalpolitikere, som aldri tidligere har nektet Nils Ree å ekspandere sin grusvirksomhet.

Jostein Frøyland fra Senterpartiet sitter i formannskapet i Time kommune.

– Vi politikere i Time har blitt mer miljøbevisste enn før, og jeg mener at Revholen bør vernes, sier han bestemt.

– Men hva hvis Nils Ree sier det er

økonomisk avgjørende for ham at han får bruke området til grusuttak?

– Da må vi finne en løsning. Nils Rees virksomhet har mye å si for kommunen. Det er vanskelig for lokalpolitikere å si nei. Men en eller annen gang må vi si stopp. Vi kan ikke bruke hele Jæren til grusuttak.

Fylkesmannen i Rogaland er meget kritisk til et grusuttak på Revholen.

– Lavsllettene på Jæren er et enestående istidslandskap. Det er faktisk et av de geologisk mest spennende landskapene i Vest-Europa. Lagpakkene har i seg flere istider. Dette er etter alt å dømme et nøkkelområde for forståelsen av isdannelsen og avsmeltingen i Skandinavia, og Revholen er et viktig eksempel på dette. Derfor mener vi det bør vernes. Vi er nå i ferd med ➤

NATURVERNER: Leder i Naturvernforbundet i Rogaland, Anndi Lomedal Jacobsen, er fortvilet over alle de åpne sårene som ligger igjen etter grusentreprenørens virksomhet. Her fra Oltedal på Høg-Jæren. (Foto: Kim Aaknes)

SLITES NED: Friluftslivet er en enorm belastning på jærstrendene. Her ser vi hvordan parkering og ferdsel skjer uten restriksjoner, og vegetasjonen slites ned.

(Foto: Norsk Fly og Flyfoto A/S)

IDYLL: De karakteristiske jærstrendene er under press, fra taretråling og friluftsliv.

► å miste de siste av de lett synlige sporene fra den siste istiden. Spesielt utsatt er de få landskapene der markerte grusformer inngår i en helhet, sier naturvernkonsulent Per Kristian Austbø i Fylkesmannens Miljøvernnavdeling.

Austbø mener også at det er viktig å bevare det eksisterende landskapet av hensynet til jærbuens identitet.

– Det tradisjonelle jærlandskapet har en opplevelsverdi. Det gir noe av svaret på hvem vi er som jærboer. Nå er vi i ferd med å få et entreprenør-landskap, der den gamle helheten er borte. Det er veldig få sammenhengende områder igjen av det typiske jærlandskapet, sier han.

– Hva må gjøres?

– Vi kunne ønske at kommunene selv brukte plan- og bygningsloven til en mer planlagt forvaltning av disse områdene. De burde lage regionale planer, der det går klart fram hva som skal vernes og hva som kan utnyttes i næringsvirksomhet. Det er ingen av jærkommunene som har slike arealplaner i dag, og dermed blir det tilfeldig hva som blir vernet. Behovet for en bedre styring kommer klart til uttrykk ved at en rekke av de største masseuttak-kommunene på Jæren ikke har kartlagt et eneste uttaksområde i sin kommuneplan. Dermed råder tilfeldighetene, sier Austbø.

Fylkesmannen i Rogaland ønsker også en nasjonal plan for hvordan grusressursene skal utnyttes, men en slik plan er utsatt på ubestemt tid.

POLITIKER: Det er vanskelig å si nei til nye grustak sier Senterpartiets Jostein Frøyland. (Foto: Kim Aksnes)

På taretråling

Også de karakteristiske jærstrendene er under press, både fra næringsinteresser og fra folk flest. Taretrålingen utenfor jærkysten har foregått i årevis, i stor skala. Naturverninspektør Bjørn Berg hos Fylkesmannens miljøvernnavdeling i Rogaland viser til undersøkelser der det går fram at taretrålingen er en medvirkende årsak til erosjon på sanddynestrendene. På enkelte strekninger har så mye som 30–40 prosent av sanden forsvunnet ut i havet de siste 40 årene.

– Tareskogen demper bølgene, slik at slagene mot strendene blir mindre. Når

taren blir trålet, forsvinner denne dempende effekten, sanden forsvinner. Tidligere ble dessuten store mengder død tare skylt i land. Den la seg som valler på strendene, og det gjorde at sanden ble holdt tilbake når bølgene ble skylt på land.

En annen trusel mot jærstrendene er friluftsliv og turisme. Titusenvis av badegjester og turfolk bruker disse strendene til rekreasjon, noe som går ut over landskapet. Vegetasjonen i sanddyne blir nedslitt, og strendene blir enda mer utsatt for erosjon enn før.

– Badegjestene og turfolket må få anvisning hvor de skal kjøre og parkere. Så må de ledes inn på stier som er forsterket med flis eller bark. I dag er det stort sett fritt fram i de områdene som er tilrettelagt for friluftsliv, det er kaotisk parkering, og ingen tiltak for å forebygge slitasje i de sårbare sanddynene.

Et stort problem for forvaltningen av jærstrendene, er ifølge Berg at det er så mange forskjellige aktører og interesser med i bildet. I de områdene som er tilrettelagt for friluftsliv, er det et interkommunalt organ, Jæren Friluftsråd, som skal sørge for vedlikeholdet. Men Berg mener at friluftsrådet ikke har respekt for verneverdiene på Jærstrendene.

Fylkesmannen holder nå på med å utarbeide en ny verneplan for jærstrendene, med forslag til nye vernebestemmelser.

– Den største utfordringen i dette ar-

beidet blir å få til en balansegang mellom bruk og vern.

I 1977 ble jærstrendene opprettet som et sammenhengende landskaps-

vernområde. Men vernet er ikke godt nok, ifølge Bjørn Berg.

– Vi har ikke hjemmel i naturvernloven til strenge nok vernebestemmel-

ser, og Fylkesmannen har heller ikke kapasitet til å følge opp alle inngrepene. Vi prøver å slå ned på små og mellomstore forseelser, slik som søppeltømming, steinfyllinger, sanduttak og ulovlig kjøring. Vi blir ofte oppfattet som pirkete, men summen av alle disse inngrepene kan bli mer dramatiske enn mange tror i dag. Heller ikke politiet har kapasitet til å slå ned på de mange små ulovlighetene. Dermed skjer det en gradvis uthuling av vernet.

– Hva må gjøres?

– Vi må slå ring rundt de mest verneverdige og sårbare områdene. I løpet av høsten vil vi foreslå nye verneregler for en del av strendene. Det vil i så fall bety strenge restriksjoner på ferdsel.

– Vil dere nekte folk å bruke stranden i disse områdene?

– Vi må tørre å tenke tanken. Men det blir ikke nødvendig hvis vi kan forhindre at folk sliter ned vegetasjonen på sanddynene.

Fylkesmannen i Rogaland ønsker også at det blir opprettet et eller flere marine naturreservat utenfor Jærkysten, hvor det kan bli forbud mot taretråling.

I mellomtiden fortsetter slitasjen på de sårbare jærstrendene. □

Miljøfakta som engasjerer

Naturmiljøet i tall 1994 er den mest oppdaterte samlingen data om natur- og miljøtilstanden i Norge, og vil bli en sentral kilde for kunnskap på dette området. En tilsvarende mengde og sammenstilling av informasjon er tidligere ikke utgitt.

Naturmiljøet i tall 1994

Kr 300.-
431 sider
A4 format. 1b.

I salg hos bokhandelen nå!

Boka er utarbeidet av:
STATISTISK SENTRALBYRÅ - DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING - STATENS FORURENSNINGSTILSYN

Den eneste bokklubben hvor månedens bok alltid er tilpasset barnets alder!

Velg 3 bøker for kr 9,- per stk!

Vårt velkomsttilbud til deg:

Velg 3 barnebøker for bare 9 kroner per bok.

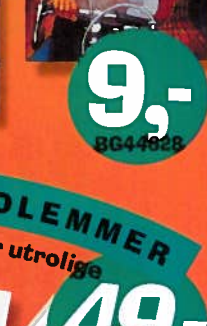
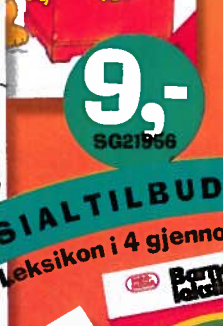
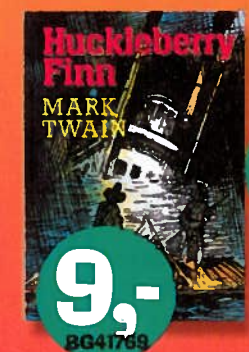
I Bokklubbens Barn er bøkene nøye tilpasset barnets alder. Nå kan du bli medlem og velge dine 3 velkomstbøker for bare 9 kroner per bok.

De uslåelige tilbudene i denne annonsen er bare begynnelsen på alle fordelene.

Sender du kupongen innen 10 dager, kan du få alle fordelene og skal maksimalt betale kr 185,- for dem. Det er begynnelsen på mange gledesstunder sammen med barnet.

Du får bare de bøkene du selv velger.

Hver måned får du medlemsbladet med fyldig informasjon om månedens barnebok. Ønsker du ikke månedens bok, kan du bruke service-kupongen eller telefonen - døgnet rundt. Som medlem er du bare forpliktet til å kjøpe 3 bøker til vanlig medlemspris (for tiden mellom 65,- og 125,- + porto/eksp kr 14,-) i løpet av hele medlemstiden. Melder du deg ut før du har oppfylt medlemsforpliktelsene, må du betale full pris for velkomstbøkene.

Hurtigsvarpremie!

Svar innen 10 dager og Familiens legebok er din for kun kr 1,-

Ekstratilbud!

Du kan kjøpe sekken og klokken til den samme lave prisen uten å bli medlem, da må du betale porto og eksp.gebyr kr 19,-.

Ryggesekk kr 49,- Butikkpris 98,-

Kvalitetsklokke med urverk fra en av Seikofabrikkene. Rem i kraftig lær.

Klokke kr 59,-

Innmeldingskupong

Jeg velger disse tre velkomstbøkene for kr 9,- per bok. (Fyll inn boknumrene)

Hvis noen er utsolgt, velger jeg disse:

☐ Jeg ønsker å benytte meg av spesialtilbudet (RG47048)

☐ Jeg vil gjerne kjøpe sekken for kr 49,- (RG47056)

☐ Jeg vil gjerne kjøpe klokka for kr 59,- (RG47064)

Hurtigsvarpremie!

☐ Jeg svarer innen 10 dager og får Familiens legebok for kun kr 1,-! (RG47005)

Barnets navn: _____ Fødselsdato: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

Foresattes navn: _____

Foresattes underskrift: _____

Når bøkene kommer i begge målformer, foretrekker jeg ☐ bokmål ☐ nynorsk

Meld deg inn i Norges største bokklubb for barn nå!

SVARSENDING

Avtale nr: 115040/13

Bokklubbens Barn

0042 Oslo

- en av De norske Bokklubbene -

I stormkjøkkenet:

Harald Osa

Karamellisterte eplebåter til fjells

VÅR FAMILIE har fjellet alltid hatt en spesiell plass, til fots med telt eller i hytte med fine dagsturer når værgudene viser storsinn. Alle årstider tiltrekker meg, men sensommer og høst synes jeg er den fineste tiden. For at turen skal bli vellykket, er det nærmest et «must» at det tennes et lite bål for å koke kaffe. Overnatter vi ute, ja så lager vi mat over bålet også. Dette tar jo litt tid, men hyggen og stemningen ved å koke på denne måten er unik og ikke minst blir det god bålsmak på maten. Forberedelsene til måltidene på fjellet må gjøres hjemme før avreise. Et eksempel på dette kan være:

Grønnsaksuppe

Forbered følgende til to personer:

2 gulrot i terninger

2 løk i terninger

1 liten purr i skiver

¼ kål i terninger

1 skive kålrot i terninger

1 terning grønnsakbuljong

1 laurbærblad

1 klype tørket timian

50 g smør

Alle ingrediensene puttes i en plastpose eller plastboks og legges i sekken. Du bør også ta med salt og litt aluminiumsfolie om fiskelykken skulle slå til. Når suppen skal lages, legges alle ingredienser i en gryte og det hele dekkes med vann til det står to til tre cm. over grønnsakene. La suppen koke til alt er mørt. Dette tar 10–15 minutter. Smak til med salt og spis suppen sammen med knekkebrød eller flatbrød. Står fiskelykken bi med eksempelvis småørret, renses fisken og saltes godt både utenpå og i buken. Fisken pakkes inn i folie, og legges på rist eller rett i glørne. Ti minutter senere er fisken klar. Spis fisken sammen med suppen, og måltidet er fullkomment.

Overnevnte rist har jeg laget av hønsenetting som er brettet fem ganger slik at den blir stiv. Denne er alltid i sekken for å kunne grille fisk eller kjøtt. Ja hvorfor ikke et stykke kjøtt sammen med suppen? Til grillingen bør vi velge mørt kjøtt som kan være en god biff, et kyllingbryst, svinkekoteletter eller et fint stykke viltkjøtt. Kjøttet stykkes opp i porsjoner hjemme, gnis med litt matolje og pakkes i plastpose. Selve grillingen gjøres lettest når du har fått gode grillkull i bålet (etter at suppen er kokt). En liten fin einerkvist på kullen under grillingen setter den rette røyksmaken på maten.

Det er bare fantasien og viljen som setter grenser for hva som kan lages på fjellet. En times forberedelser hjemme gjør

underverker når måltidet skal lages. En rett som jeg ofte lager, er tomatbønner og bacon. Denne retten gjør seg selv.

Tomatbønner og bacon

Forbered følgende til to personer:

1 boks tomatbønner (ut av boksen og i pose)

1 liten boks suppeboller av kjøtt (ut av boksen og i pose)

1 stor løk i terninger

100 g bacon i terninger

50 g smør

Når måltidets time kommer, freses bacon og smør i en gryte til baconet er blitt gyldenbrunt. Tilsett så løken og fres i to minutter. Hell resten av ingrediensene i, og gi det hele et godt oppkok. Dette blir en smakfull og kraftig rett som sitter godt i en sulten mage. Spises med ferskt brød og smør eller flatbrød.

Skulle noen falle for fristelsen og lage en dessert på fjellet, kan følgende oppskrift anbefales på det varmeste:

Karamelliserte eplebåter

Forbered følgende til to personer:

4 epler (helst litt syrlige)

4 toppede ss sukker (i pose)

50 g smør (i pose sammen med sukkeret)

1 dl fløte (i en liten boks)

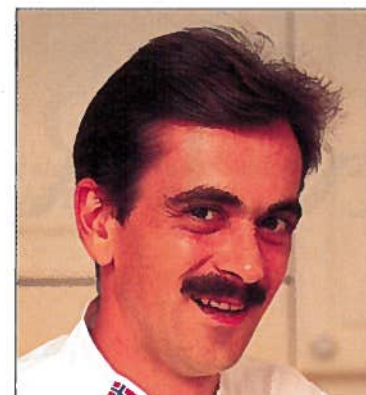
2 ss hakkede hasselnøtter eller mandler (i pose)

Når middagen er vel inntatt og kaffen kokt, starter tilberedningen. Hvert eple deles i åtte båter og kjernehuset skjæres vekk. Bruk en stekepanne eller en vid kjele og ha i smør og sukker. Når dette begynner å bli lyst, tilsettes eplebåtene og en liten kopp vann. Vend godt om og la det koke på sterk varme. Når vannet er fordamp, tilsettes fløten og nøttene, og det hele får trekke på svak varme i tre til fire minutter. Pass på å vende i eplene i begynnelsen mens eplene fremdeles er faste. Straks de begynner å bli myke må de få ligge i fred. Denne desserten er god kaffemat – gjerne sammen med søt kjeks og en bit sjokolade.

God tur alle sammen, og husk at høstens bær som plukkes på turen smaker godt der og da. Så sukker i sekken er helt nødvendig.

Harald Osa er daglig leder ved Gastronomisk Institutt i Stavanger.

(Foto: Bengt Wilson)

I BEGYNNELSEN

VAR TREET...

Naturvernforbundet er 80 år i år. I begynnelsen dreiet arbeidet seg utelukkende om fredning av enkelte naturtyper og arter. I dag favner naturvernet bredt, og berører store og vanskelige politiske spørsmål. I anledning jubileet, har N&M sett nærmere på forbundets historie og hvilke saker det har arbeidet med.

N&M • KNUT ARE TVEDT

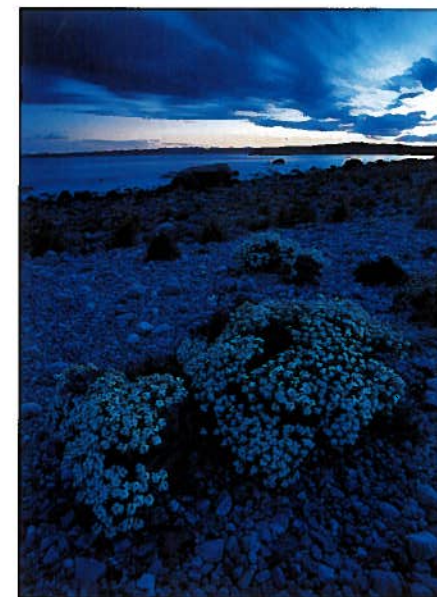
Pionertiden

«Landsforeningen for Naturfredning i Norge», som Naturvernforbundet het opprinnelig, ble etablert i 1916. Naturvernforbundet slik vi kjenner det nå, ble først opprettet i 1963. 80-årsjubileet er derfor knyttet til opprettelsen av den første fylkeskretsforening, som ble dannet våren 1914: «Østlandske Kretsforening for Naturfredning i Norge» het den, og første formann var ekspedisjonssjef Thorbjørn Heyerdahl. Senere ble det etablert fylkeslag på Vestlandet og i Trøndelag, og foreningen ble landsdekkende.

Bakgrunnen for opprettelsen av Landsforeningen, var å foreslå fredninger. I 1910 hadde vi fått en egen lov om naturfredning, som åpnet for at visse naturforekomster kunne fredes når det var vitenskapelige grunner for det. Særlig var det viktig for naturvernets pionerer å få vernet urskog. En av de viktige fredningene man klarte å gjennomføre, var Sylene botaniske naturpark i 1917 – et unikt planteområde som også inneholdt de kjente Nedals-myrene. Betegnende nok ble fredningen opphevet i 1960-årene og hele området demmet ned ved kraftutbygging.

1920-årene: Vassdrag og gamle trær

I ettertid er interessen for vern av gamle trær – altså enkelttrær – påfallende for natur- og miljøvernarbeidet i 1920-årene. Fra 1914 og fram til krigsutbruddet 1940 ble flere hundre trær vernet, og emaljerte skilt ble satt opp med påskriften: Fredet ved lov. Å ver-

BOTANIKK: Mølen i Vestfold ble vernet på 1930-tallet, på grunn av at stedet har spesiell botanisk interesse.

(Foto: Loff Rustand/Samfoto)

ne enkelttrær var en viktig oppgave for naturvernet, samtidig som det ikke var knyttet all verdens strid til fredningene. På den måten ble naturvernet kjent utover landet. Skolebarna kunne lese i sine geografibøker: «Naturfredningsforeningen arbeider bl.a. med vern av gamle trær, og mange slike trær er fredet.» Det var til gjengjeld alt som sto om natur og miljø i skolebøkene til langt innpå 60-tallet!

Politisk strid ble det til gjengjeld om vannkraftutbyggingen. Tiden etter første verdenskrig var en vekstperiode i

vannkraftutbyggingen, og konfliktene med naturvernet viste seg snart. I 1920-årene var det snakk om å bygge ut Gjende og Bygdin. Bygdin ble vedtatt utbygd 1923, mens Gjende foreløpig slapp unna regulering. I tillegg ble Vettisfossen fredet 1924, nærmest som en kompensasjon fordi Skjeggedalsfossen ble ofret til kraftutbygging.

Landsforeningen var den gang en liten organisasjon, og det var Turistforeningen som først og fremst sto på barrikadene for naturvernet. Landsforeningens viktigste bidrag var kanskje at den foreslo å oppheve skuddpremien på bjørn, som var i faretruende nedgang. Forslaget ble siden gjennomført i den nye jaktloven.

1930-årene: Nye verneforslag

I 1930-årene ble det foreslått og foretatt fredninger av områder av spesiell botanisk interesse. Helin i Valdres og Mølen i Hurum er eksempler på viktige områder som derved ble sikret for ettertiden. Men fortsatt manglet Norge nasjonalparkene. Sverige hadde vernet sine store nasjonalparker allerede i 1909, men i Norge var ikke lovverket tilpasset denne type vern. I 1936 foreslo Landsforeningen at Norge skulle opprette nasjonalparker. Jotunheimen, Hardangervidda og Pasvik var aktuelle områder. Arbeidet (bl.a. med lovendringer) tok til etter krigen, men først i 1962 ble den første nasjonalparken opprettet (Rondane).

Noen massebevegelse var naturvernet ikke. Landsforeningen hadde ➤

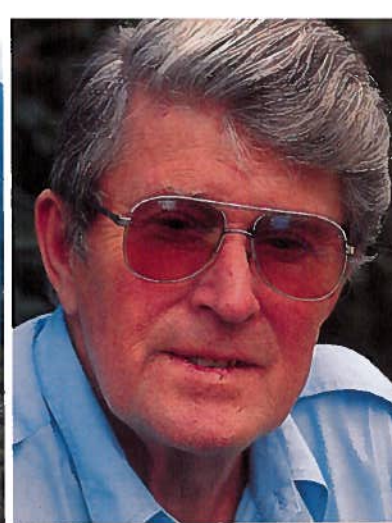
FREDET: I naturvernarbeidet i 1920-årene stod fredning av enkelte trær i sentrum. Et eget fredningsskilt ble slått opp på trærne. Her fra Buskerud.

(Foto: Kunnskapsforliges arkiv)

VERNET: Gjende i Jotunheimen ble vernet på 1970-tallet, etter langvarig arbeid fra Naturvernforbundet.

(Foto: Helge Ekel/Samfoto)

MODERNE: Magne Midttun var sentral i utformingen av den moderne miljøbevegelsen.

(Foto: Rune Lislerud/Samfoto)

ALTA: Altasaken var et stort nederlag. Forbundet deltok ikke i selve aksjonene, men arbeidet på lovlig vis.

(Foto: Sissel Eriksen)

IKKEFOLKELIG: Naturvernforbundet blir ikke en folkebevegelse, tror Dag Hareide.

(Foto: Rune Lislerud/Samfoto)

– EN SKAPENDE MINORITET

► under 1000 medlemmer, de fleste var embetsmenn, naturforskere og offiserer. Naturvernbevegelsen bar preg av å være et vitenskapelig elitefenomen, og rekrutteringen var også snever.

Men interessen var til stede. I 1946 demonstrerte over 30 000 mennesker i Oslo mot traseen til en ny kraftlinje gjennom Nordmarka – en viktig inspirasjon for naturvernbevegelsen i etterkrigstiden.

1950-årene: Vekst og forurensning

Natur- og miljøproblemene økte kraftig i 1950-årene, uten at dette fikk opinionen til å reagere. I ettertid er det påfallende å legge merke til hvor lite oppmerksomhet det var om de store forurensningsproblemene som oppsto i 1950-årene. Naturvernforeningen, som den het fra 1951, hadde ennå ikke oppdaget miljøvernet. I 1980- og 1990-årene er det avslørt mange eksempler på miljøpolitisk unnfalleshhet i den gylne vekstperioden.

I 1954 ble det vedtatt en ny naturvernlov, som blant annet åpnet for vern av nasjonalparker. Områder kunne nå vernes uten at det forelå spesielle vitenskapelige interesser, det vil si at det kunne vernes av rene naturvern hensyn. Naturvernrådet (nå Naturforvaltningsrådet) ble opprettet 1955, og i 1960 ble den første offentlige stillingen i natur- og miljøvernet besatt, da vi fikk en naturverninspektør.

1960-årene: Gjennombruddet

1960-årene regnes som natur- og miljøvernets gjennombrudd. I 1962 kom Rachel Carsons epokegjørende bok «Den tause våren», som for alvor startet debatten om forgiftninger i naturen. Presset på norsk natur økte sterkt gjennom hele ti-året, og debatten om vern av vassdrag nådde et nytt høydepunkt i 1969, da Aurlandsdalen ble vedtatt utbygget.

1963 byttet Naturvernforbundet navn til det nåværende, ansatte fast ge-

neralsekretær (1963–78 var det Magne Midttun) og bygde ut organisasjonen med fylkeslag og lokallag. Naturvernforbundet var nå i ferd med å bli en massebevegelse. Ikke minst var det viktig å få med seg ungdommen. Fram til 1960-tallet ble naturvernarbeidet stort sett drevet av eldre herrer. Dette endret seg, og ungdommen ble nå engasjert i natur og miljø. I 1967 fikk forbundet sin egen frittstående ungdomsorganisasjon, Natur og Ungdom.

Men der opinionen gikk foran, hadde myndighetene problemer med å følge etter. I løpet av de årene man brukte på å vurdere hvilke vassdrag som skulle vernes, økte kraftutbyggingen til det dobbelte. Et hovedtrekk var også at natur- og miljøvernpolitikken var splittet opp på ulike delområder. Samtidig foregikk en langsom utbygging av institusjoner (Røykskaderådet, viltdirektoratet, egen departementsavdeling), som kulminerte med det nye Miljøverndepartementet i 1972. I 1970 – det europeiske naturvernåret – fikk vi også en ny naturvernlov, der føre var-prinsippet ble bygget inn i formålsparagrafen.

1970-tallet: Konflikt og aksjoner

Gapet mellom myndighetenes politikk og miljøbevegelsens forventninger skapte i 1970-årene de hardeste konflikter i norsk natur- og miljøvernshistorie. Samtidig sto det en sterk strid om norsk energipolitikk og oljeutvinningen. Aksjonene i Mardøla 1970 og Alta fra 1979 endte med nederlag for natur- og miljøverninteressene. Natur- og miljøvernet kunne også innkassere noen seire. Hardangervidda ble vernet, sammen med Gjende og Femunden, og vi slapp innføring av atomkraft etter en opprivende strid.

Naturvernforbundet utvidet sin virksomhet til å dekke alle de viktigste

Naturvernforbundet har bedre rykte blant dem som er opptatt av miljøvern enn blant folk flest. Det er helt greit. Det viktigste er ikke antall medlemmer, men at organisasjonen har et høyt faglig og åndelig innhold, sier Dag Hareide i anledning Naturvernforbundets 80-års jubileum.

N&M • JON KNUT BERG

– Tidligere hadde jeg et håp om at Naturvernforbundet skulle bli en stor folkelig bevegelse. Jeg tror ikke lenger at det er mulig. Naturvernforbundet skal heller fortsette å være den skapende minoriteten som klarer å engasjere andre til å gjøre noe for miljøet.

Hareide har for tiden permisjon som generalsekretær i Naturvernforbundet, men han er tilbake i september. Han mener at det produktorienterte arbeidet vil være noe av det viktigste for Naturvernforbundet framover.

– Mesteparten av forurensningen fra industrien kommer nå ut gjennom produktene, og ikke gjennom pipene,

feltene innenfor det moderne natur- og miljøvernet, ikke minst på lokal- og regionalplan. Oljepolitikk, befolkningsproblemer og andre krevende saksområder tæret på organisasjonen. Samtidig økte det offentlige miljøbyråkratiet kraftig.

1980-årene: Etter Alta

Fra slutten av 1970-årene ble nesten alle krefter satt inn for å hindre utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget. Etter at det gikk politisk pretsisje i saken, ble det en umulig oppgave. Det endeli-

som tidligere. Folk flest vil ikke delta i aksjoner eller politikk, men de kan gjøre noe hjemme, i butikken og på jobben. Dermed kan de påvirke bedriftene til å produsere mindre miljøskadelige varer, sier han.

Løsningsorienterte

Men Hareide glemmer ikke de store, overordnede sakene.

– Vi skal bli mer løsningsorientert på det store planet. Her kommer arbeidet med samferdsel, bærekraftig økonomi, skattereformer og EU-saken inn. Prosjektet om bærekraftig økonomi forsøker faktisk å legge rammer for en alternativ langtidspan for regjeringen.

– Er det ikke en fare i at Naturvernforbundet da beveger seg over til å bli nærmest et politisk parti?

– Vi skal ikke bli noe parti. Vi skal derimot være plagsomme for alle partier. Naturvernforbundet må synliggjøre at enkelte partiet er bedre enn andre. Likevel har det forundret meg hvor lett vi får innpass i alle partier.

Hareide sier videre at mange partier allerede har tatt inn i sine egne programmer viktige elementer fra Naturvernforbundets forslag.

– Hvilke saksområder bør Naturvern-

forbundet prioritere framover?

– Vi er forpliktet til å ta opp saker som medlemmene er opptatt av, og dermed må vi favne over et bredt felt, sier han. Hariede deler Naturvernforbundets oppgaver framover i tre: det som er kjært, nært og svært:

– Arbeidet med med det klassiske naturvernet taler til hjertet. Det er det som er kjært. Forbrukerspørsmålene er nært, det dreier seg om folks hverdag. Spørsmålene om energi, økonomi og transport er svært. Her kommer også internasjonale aspekter inn. Vi må fastholde denne treklangen. Det er vår oppgave som landsomfattende organisasjon, og det er vår egenart, sier han.

Morselskap

Dag Hareide oppfatter ikke lenger Naturvernforbundet som én organisasjon.

– Naturvernforbundet er morselskap til en rekke satellitter, slik som Miljøheimevernet, Alternativ Framtid, Regnskogsfondet og Blekkulfs Miljødetektiver. I tillegg må vi knytte stadig flere allianser med organisasjoner og institusjoner utenfor dnne familien. Vi må bli surdeigen i samfunnet, avslutter Dag Hareide. □

– Avhengig av media

N&M • OLE P. PEDERSEN

– Naturvernforbundet er en form for moteekspertise som representantene i Stortinget har god nytte av, som et korrektiv til innstillingene fra regjeringen. Det arbeidet håper jeg forbundet fortsetter med i framtiden, sier lederen av Stortingets miljø- og energikomite, Ragnhild Queseth Haarstad i anledning 80-års jubileet.

– Men uten medias søkelys, tror jeg ikke Naturvernforbundets lobby-

arbeid ville lykkes. Miljøvern og kultur er de to områdene som spesielt er avhengige av press fra media og opinion. Uten søkelys blir dette lett lagt for lite vekt på av politikkerne.

– Det er bare én sak hvor jeg har savnet Naturvernforbundets engasjement. Jeg ble overrasket over at forbundet ikke engasjerte seg sterkere i saken om lagring av atomavfall. Det var en viktig og vanskelig sak, men hele miljøbevegelsen var lite engasjert, sier Haarstad. □

Grønn hverdag

Maria gir svar! I denne spalten kan du rette spørsmål om alt du lurer på om miljø til fagkonsulent Maria Munther i Naturvernforbundet. Skriv til Natur & Miljø, Postboks 2113, Grünerløkka, 0505 Oslo. Merk konvolutten «Maria svarer».

Katalysator på bil

☐ ☐ Jeg lurer på hvilke reaksjoner som skjer i en bilkatalysator, og hvilke stoffer som blir borte? Jeg har hørt at det nå er lovfestet å ha katalysatorer på nye biler, men hva med de gamle? Gjør norske myndigheter noe for å fornye bilparken for å minske utslippene fra biltrafikken?

JAN MAURIUS JUNGE, Oslo

I en treveiskatalysator, som er den mest brukte katalysatortypen i biler, skjer tre hovedreaksjoner; karbonmonoksid og hydrokarboner omdannes til karbondioksid og vann, og nitrogenoksider (NO_x) blir til nitrogengass. Forbrenningen av partikler blir også mer fullstendig enn for biler uten katalysator.

Katalysatorene bidrar ikke til å løse de globale miljøproblemene knyttet til biltrafikk, nemlig drivhuseffekten. De vesentligste lokale luftforurensingene er NO_x og støv, og i noen grad karbonmonoksid. Bakkenær ozon, som dannes ved en reaksjon mellom NO_x og hydrokarboner ved hjelp av sollys er også et lokalt problem. Katalysatorene reduserer NO_x og karbonmonoksid-utslipp, men løser ikke støvproblemer. I en by som Bern, hvor 60–70 prosent av bilene har katalysator, er NO₂-forurensningen på samme nivå som i 1987. Det skyldes at katalysatoren ikke begynner å virke før bilen har kjørt tre til fire kilometer, at trafikken har økt, og at katalysatoren mister effekt over tid.

Norske myndigheter gjør ikke noe aktivt for å få skiftet ut bilparken. Sett fra et ressurs- og energisynspunkt, kan nok dette være klokt. Det kan tenkes at miljøgevinsten av å ha nye biler med katalysatorer blir spist opp av den økte bruken av råstoffer og energi som må til for å produsere nye biler. Naturvernforbundet frykter også at lavere priser eller avgifter på de minst miljøskadelige bilene kan føre til økt biltrafikk. Imidlertid vil det gi en positiv effekt for miljøet dersom myndighetene arbeider for økt kontroll av gamle kjøretøyer, slik at de mest ineffektive (og derved forurensende) bilene forsvinner fra veiene.

Gjenbruksglass for syltetøy?

☐ ☐ Diskuteres gjenbruksemballasje (det vil si at man bruker det om igjen etter vask, uten resirkulering) for blant annet syltetøy seriøst innenfor dagligvarebransjen og blant norske produsenter? Det finnes vel ingen grunn til at dette skulle bli mindre vellykket enn innsamlingen av returflasker?

Hilsen «NYSJERRIG»

Ja, det diskuteres både blant produsenter og miljømyndigheter. Det har vist seg at en avgift på engangsemballasje er et godt verktøy for å få en stor returgrad for gjenbruksemballasje. I revidert nasjonalbudsjett 1994 ble det foreslått å innføre miljøavgifter på engangsemballasje for en rekke produkter fra konserveindustrien, blant annet syltetøy. Det skal utredes nærmere hvilke produktgrupper det skal gjelde og hvor store avgiftene bør være. Naturvernforbundet, som var meget aktiv i kampen for å opprettholde slike avgifter på drikkevareremballasje, venter spent på resultatet.

Godt norsk?

☐ ☐ Jeg har følgende spørsmål om melk:

1) Hva betyr det nye merket «Godt norsk» som står på melkekartongene? Er det et miljømerke?

2) Jeg har lest at det kan bli tillatt å selge melk fra kyr som har blitt behandlet med veksthormoner, hvis Norge blir med i EU. Hva innebærer dette for dyrene og for oss som drik-

ker melken? Jeg lurer også på hvordan Naturvernforbundet arbeider med saker knyttet til mat og landbruk.

HUSMOR, Vestby

Godt Norsk er et merke for norske matvarer som ble startet i februar i år, og administreres av den private stiftelsen Godt Norsk. Det er ikke et miljømerke. Hensikten med merket er først og fremst å sikre forbrukernes valg av norske produkter, og å fremme kvalitetsbevissthet i norsk matproduksjon. Konkrete kriterier for tildeling av merket er fortsatt ikke helt klare.

Veksthormonet rBST (rekombinant Bovine Somatotropine) øker melkeproduksjonen per ku med omtrent 12 prosent. Hormonet må sprøytes inn i kua hver 14. dag. Kyr som får slike hormoninnsprøytninger har vist en sterk økning i sykdommer. Bruk av rBST vil derfor øke bruken av medisiner i husdyrhold. Det er også reist tvil om det er trygt for mennesker å drikke melk produsert av hormonbehandlede kuer.

I EU er det nå forbud mot bruk av hormonet. Det er imidlertid godkjent for salg på det amerikanske markedet. Mye tyder på at EUs landbruksministre vil opp-

heve forbudet mot rBST innen utgangen av året. De frykter at EU's landbruk kan bli utkonkurrert av det amerikanske.

Flere europeiske organisasjoner har derfor tatt initiativ til en underskriftskampanje mot veksthormonet. Naturvernforbundet har sluttet seg til denne.

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

Helgeland Kraftlag

Vi gratulerer
Norges naturvernforbund
med 80-års jubileet.

**GJØVIK
ENERGI AS**

BSE
Bø og Sauherad Energi a.s.

Vi gratulerer NNV
med 80-års jubileet.

**Akershus
Energiverk**

Adresse: 1927 Rånåsfoss
Telefon: 63 82 92 92
Telefax: 63 82 90 50

Telegramadr.: Rånåsfossen
Bankgiro: 7101.05.03978
Postgiro: 0804 5155502

HOVEDKONTOR FOR HURDAL,
AURSKOG-FET, FOLLO,
LØRENSKOG OG OPPGÅRD ENERGIVERK

Vi ønsker NNV
til lykke med 80-års jubileet.

Gjerme Energiverk

Postboks 233, 2051 JESSHEIM
Tlf: 63 97 12 20. Fax: 63 97 36 39

Tenk vannkraft -
rein energi

BERGENSHALVØENS KOMMUNALE KRAFTSELSKAP DA

Postboks 383, 5051 NESTTUN
Telefon 55 10 15 20, Telefax 55 10 26 64

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

**Flesberg
elektrisitetsverk**

Merket du kan stole på

Svanemerket er

- ✓ det eneste offisielle miljømerket i Norge
- ✓ verdens første flernasjonale miljømerke (nordisk)
- ✓ eneste miljømerkeordning hvor det kreves bevis fra produsentene i form av tester og målinger
- ✓ eneste miljømerkeordning med et bredt sammensatt styre
- ✓ eneste miljømerkeordning med påvirkningsmulighet direkte overfor EU-kommisjonen

Enklere å være miljøbevisst – se etter Svanemerket

Stiftelsens styre består av representanter fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerrådet, Handelens og Serviceøkonomiens Hovedorganisasjon, LO, Miljøverndepartementet/SFT, Naturvernforbundet, NHO og Utenriksdepartementet.

Felleskjøpet Trondheim

HVEM:

- har en 100% resirkulerbar produktserie
- har pant på alle varer
- kan bespare vårt miljø for tonnevis av kjemikalier
- har 1000 vis av fornøyde kunder
- kan bespare deg for penger
- gir deg et bedre innemiljø
- gjør rent uten såpe
- har forhandlere over hele Norge
- har "ren" samvittighet

CLEAN TREND
NORGE AS

Tlf. 66 98 19 20 Fax 66 98 19 55

Gratulerer

Forbrukersamvirket i Norge gratulerer Norges Naturvernforbund med 80-års jubiléet. Vi takker for godt samarbeid i Prosjekt Hyllekantmerking, og ønsker lykke til videre.

GODE MILJØVALG

Når hygiene og komfort teller

Kvalitet og pris er det viktigste for brukerne og derfor også for oss. Våre produkter har høyest mulig innblanding av ressursbesparende TMP-cellulose uten at vi dermed går på akkord med kvaliteten.

Sterk komprimering av produkter har gitt redusert forbruk av emballasje og betydelig lavere transportvolum.

Skogen – vår viktigste råvare – er en fornybar ressurs. Vi planter tre nye trær for hvert tre vi feller.

I Edet Natur toalettpapir er 100% av råvaren resirkulert papir.

SABA Mölnlycke

en GUIDE

til Europaunionen og miljøet

N&M presenterer her miljøaspektene ved unionstraktaten i EU som ble vedtatt i Maastricht i 1992. Denne traktaten er bindende for EU-sam arbeidet i årene framover, og utgjør sammen med Romatraktaten EUs «grunnlov». Foreløpig er det uklart hvilken betydning miljøaspektene ved unionstraktaten vil få i praksis. Men traktaten gir en god pekepinn på hvilke dilemmaer EU står foran på miljøområdet, først og fremst med hensyn til konflikten mellom fri konkurranse og miljø.

Norge har som en del av medlemskapsavtalen med EU akseptert Maastricht-traktaten i sin helhet.

N&M • JON KNUT BERG

Flertalls- beslutning

Maastricht-traktaten åpner for at tiltak etter den spesielle miljøparagrafen (130 R og S) kan vedtas med kvalifisert flertall (mellom to tredjedels og tre firedels flertall). Tidligere var det kvalifisert flertall

bare i saker som gjaldt den frie flyten av varer (paragraf 100 A). Hensikten med den nye ordningen er å gjøre det lettere å innføre en bedre miljøpolitikk i EU. Ett land skal ikke lenger kunne stanse gode miljøforslag. Men det er foreløpig usikkert om den nye ordningen med kvalifisert flertall vil få noen betydning i praksis.

Ill: d&D Baign/Ketill Berger

For det første utgjør de tradisjonelt mest miljøivrige landene langt fra to tredjedels flertall i Rådet, selv hvis vi tar i betraktning at de nordiske søkerlandene blir med. Tyskland, Nederland, Danmark, Sverige, Finland og Norge får tilsammen bare 28 stemmer, mot 90 totalt, mens det kreves 64 stemmer for å få flertall. Imidlertid kan disse landene stanse forslag om dårligere miljøstandards, fordi de tilsammen har mer enn 27.

For det andre er det en del meget viktige unntak fra regelen om flertallsbeslutninger i Maastricht-avtalen. Det gjelder energi, miljøavgifter og arealplanlegging. Det som står igjen, er blant annet naturvern og forvaltning av naturressursene.

Men Det europeiske råd kan bestemme at unntaksområdene likevel skal kunne vedtas med kvalifisert flertall.

Vekst

Et av de viktigste formålene med Maastricht-avtalen er å øke den økonomiske veksten. Dette skal blant skje gjennom en åpen markedsøkonomi med en fri konkurranse, som det heter i traktaten. Det skal skapes et område uten felles grenser. Spørsmålet er hvor stor sjanse miljøhensynene har i denne sammenheng?

Miljøvernere er meget skeptiske til økt økonomisk vekst i de rike landene, fordi de mener det vil øke forbruket av energi og transport. Resultatet vil høyst sannsynlig bli mer forurensning.

På den andre siden stadfester Maastricht-avtalen at politikken skal baseres på «et høyt beskyttelsesnivå» i miljøvernsaker. Det står også at føre-var prinsippet skal gjelde, og at miljøhensyn skal integreres på alle samfunnsområder.

Men vil det holde? Det er foreløpig umulig å si. Svaret vil avhenge av to ting: om det er politisk flertall for å føre en strengere miljøpolitikk, og hvilke utfall eventuelle domsavsigelser vil få i konfliktsaker mellom handel og miljø. Ut fra dagens politikk virker det som om det skal meget sterke indisier til for å gi miljøhensyn forrang framfor den frie konkurransen. Mer upresise miljøproblemer, slik som drivhuseffekten, er det vanskeligere å få gjennomslag for. Problemet med å få innført en felles CO₂-avgift i EU illustrerer dette.

Nærhetsprinsippet

I Maastricht-avtalen understrekes det at landene skal ha handlefrihet. Det skal skje ved at beslutningene skal tas på et så lavt forvaltningsnivå som mulig. Miljøproblemer som er nasjonalt eller lokalt klart avgrensede, trenger ikke behandles på det felles EU-nivået. Det skal derimot miljøproblemer som er grenseoverskridende. Det samme gjelder miljø saker som berører konkurransen med varer og tjenester.

Det er usikkert hvilken effekt nærhetsprinsippet kan ha for miljø saken. På den ene siden kan det bli en unnskyldning for ikke å gjøre noe. Nærhetsprinsippet kan gi frihet til å ignorere miljøproblemer. På den andre siden kan nærhetsprinsippet gi en bedre miljøpolitikk enn i dag, fordi den er bedre tilpasset lokale forhold. Hvis beslutningene tas nær folket, kan det også føre til økt oppslutning om miljø tiltakene. Men det kan også være motsatt, at det blir enklere å torpedere miljøfor-slag, fordi det er kort vei til beslutningstakerne.

Folkelig innflytelse

Maastricht-avtalen gir EUs folkevalgte organ, Europaparlamentet, større innflytelse i miljø saker. Mens Parlamentet tidligere bare ga råd, skal det heretter også ha såkalt medbestemmelsesrett, det vil si at det kan nedlegge veto mot vedtak i Rådet. Samtidig fører Parlamentets økte myndighet til at saksgangen blir mer komplisert enn i dag, og beslutningene vil dermed ta betydelig lenger tid, kanskje flere år. Blant annet kan det bli mye diskusjoner om hvilken beslutningsprosedyre som skal brukes i de forskjellige sakene. Men selv om Parlamentet får større makt med Maastricht-avtalen, er det fortsatt andre organ i EU som rager høyere i makthierarkiet. ➤

► Den embetsmanns-styrte Kommisjonen har enerett til å foreslå nye lover. Rådet, som består av regjeringssjefer, skal foreta de endelige beslutningene. Domstolen er suveren i tvistesaker og gir den endelige fortolkningen av loven.

Institusjonen med størst demokratisk innslag, Parlamentet, har dermed fortsatt meget begrenset myndighet, selv etter Maastricht-avtalen.

Også på andre områder er det mulig å snakke om et demokratisk underskudd i EU. Den folkelige innsynsretten i offentlige dokumenter er minimal. Avstemningene i Rådet er hemmelige, slik at regjeringssjefene ikke trenger å stå til ansvar for sine handlinger i EU overfor folket. Men som oftest blir det likevel kjent hvem som har stemt hva.

Bøter mot miljøsyndere

Et stort problem i internasjonale miljøavtaler i dag, er at landene risikerer lite annet enn prestisjetap ved å unnlate å følge dem opp. Gjennom Maastricht-avtalen ønsker EU å gjøre noe med dette. Kommisjonen får, med domstolens mellomkomst, rett til å gi bøter så lenge et land ikke gjennomfører et pålegg fra domstolen.

EU-domstolens miljøbetødning er for øvrig omstridt. I noen saker har dommene gått til fordel for miljøet, i an-

dre mot. Enkelte mener at domstolen i framtiden vil favorisere miljøhensynene mer enn i dag, fordi miljø har fått en sentral stilling i Maastricht-traktaten. Andre mener at stadig flere miljø saker vil komme under reglene om den frie flyten av varer, noe som kan favorisere de økonomiske hensynene på bekostning av miljøet.

Felles utenrikspolitikk

Det slås fast i Maastricht-avtalen at EU-landene skal opptre samlet i utenrikssaker der et flertall mener det er felles interesse. Det innebærer blant annet at EU taler med én stemme i internasjonale forhandlinger hvis et miljøspørsmål utenlukkende har overnasjonal karakter. Det kan for eksempel gjelde spørsmål om drivhuseffekten. Denne regelen kan begrense enkeltlands mulighet til å være pådrivere for en mer ambisiøs politikk i internasjonale sammenheng-

er. På den andre siden vil EU-landene opptre hver for seg i miljø saker der det blir erkjent at de har særegne interesser. Dette skjedde for eksempel i forhandlingene om svovelprotokollen.

EU's institusjoner

Det europeiske råd
Består av regjeringssjefene. Møtes to ganger i året for å trekke opp hovedlinjene i EU-samarbeidet

Rådet
Består av fagministre, avhengig av hvilken sak som er oppe til behandling. Er det øverste besluttsende organ.

Kommisjonen
Består av 17 embetsmenn utpekt av medlemslandenes regjeringer, men opptre uavhengig av disse regjeringene. Kommisjonen har rett til å foreslå nye lover og regler, men bare seks prosent av forslagene kommer fra kommisjonen selv.

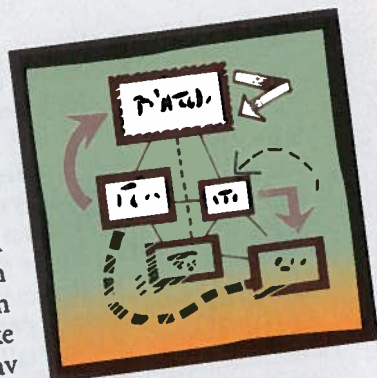
Europaparlamentet

Består av 567 representanter valgt ved direkte valg. Parlamentet utøver politisk kontroll og gir råd i viktige saker, men har ingen beslutningsmyndighet.

Domstolen

Består av 13 dommere utpekt av medlemslandenes regjeringer i fellesskap. Avgjør tvister, fortolker lover og kontrollerer at medlemslandene overholder sine forpliktelser.

KILDER:
Hans Kristian Bugge/Robin Thrapp Meyer: Miljørettslige aspekter ved EØS-avtalen
Agneth Dahl: Miljøpolitikk i det nye EU. Avisartikkel
Dag Hareide: Den europeiske unionen og livsmiljøet (upublisert manus)
Stortingsmelding 40 1993/94 Om medlemskap i Den europeiske union
Traktaten om den europeiske union

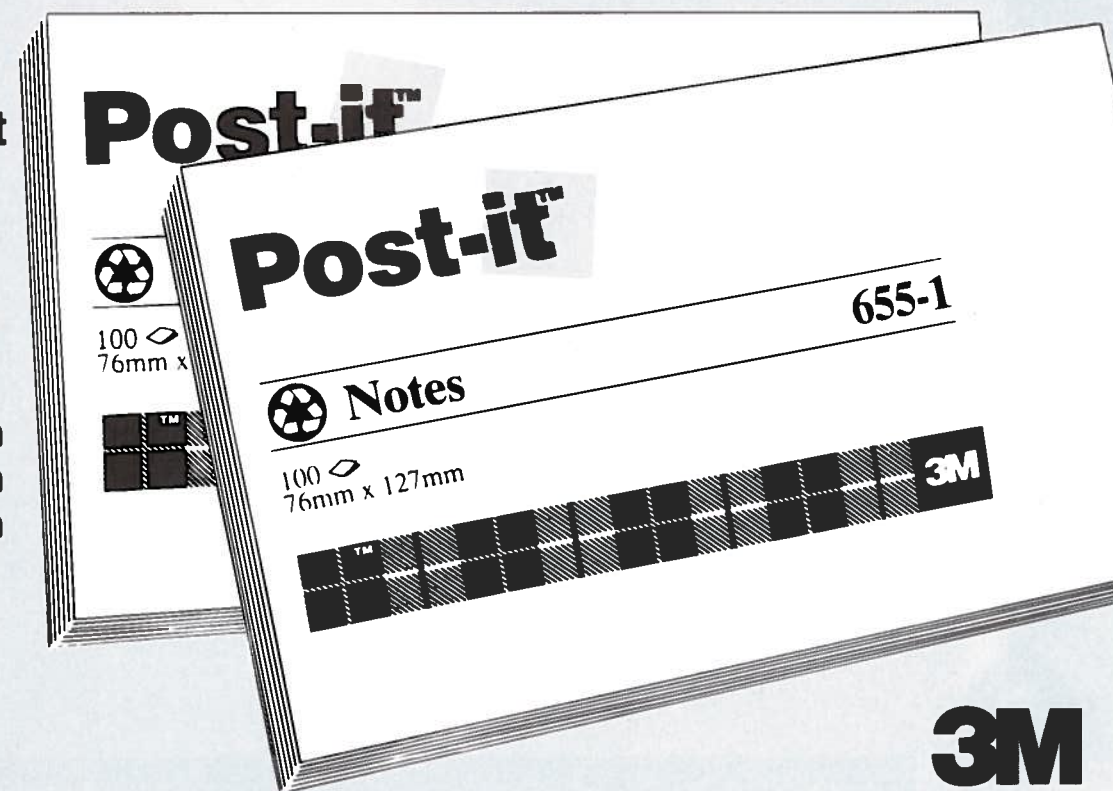

Post-it Notatblokker

100%
resirkulert
papir

Farge:
OFF-WHITE

Str.:
76 x 127 mm
76 x 76 mm
38 x 51 mm

NOAH®
NORSK AVFALLSHANDTERING AS

VI TAR ANSVAR
FOR ALLE
TYPER
SPESIALAVFALL!!

På Raufoss er Miljøvern et
Moment i Markedsføringen

Avgiftning og kontroll av utslipp og
forurensninger er en vesentlig del av
produksjonsprosessen i en moderne
industribedrift.

Jørn Areklett Omre

□ □ Jørn Areklett Omre er 39 år, født og oppvokst i Oslo. Han har vært representert og presentert i en rekke norske tidsskrifter og bøker, og han har vært med på en rekke utstillinger. Han er medlem av Norske Naturfotografer, Bio-Foto og Oslo Naturfoto. De siste to årene har han arbeidet som profesjonell fotograf.

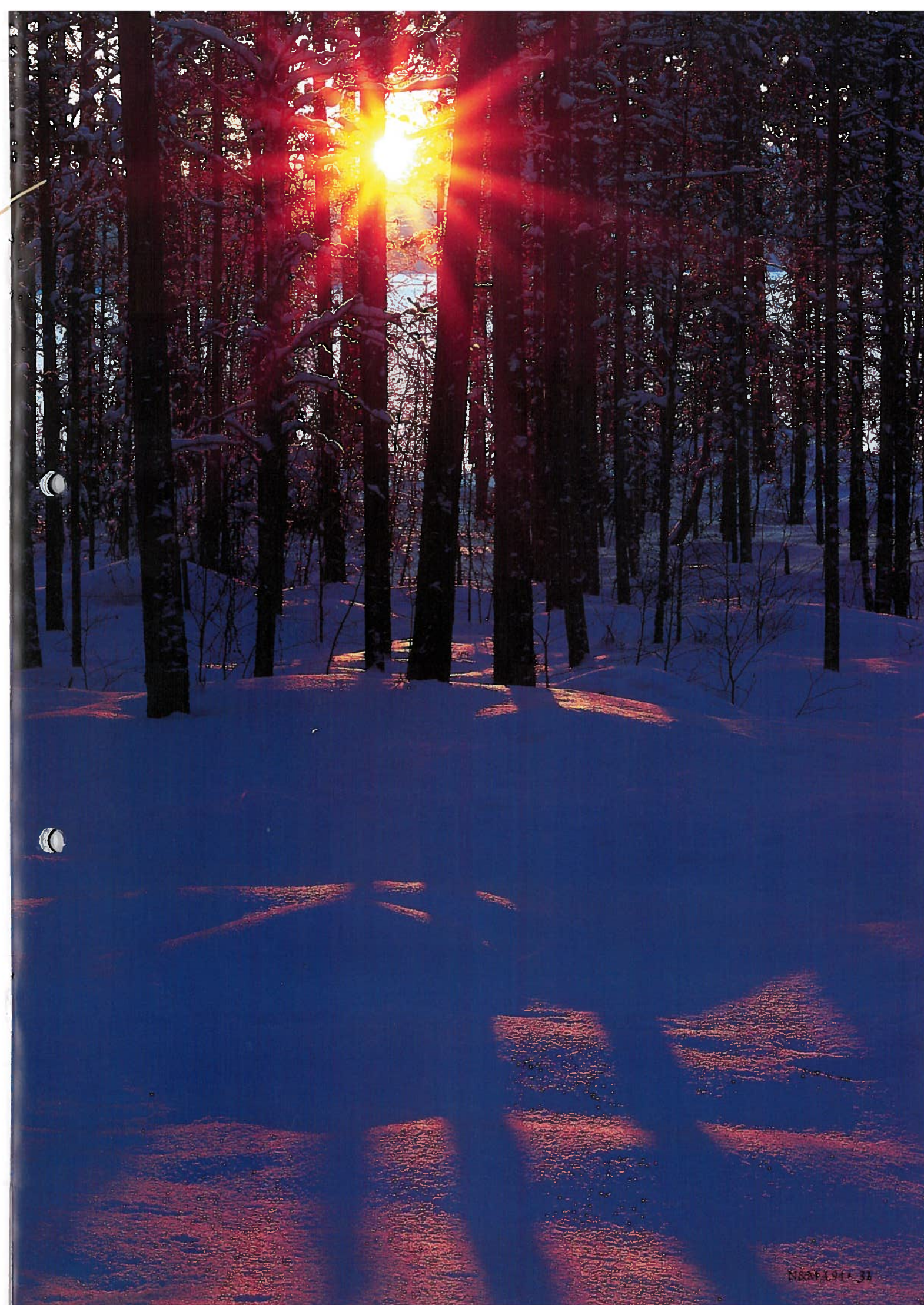
Om bakgrunnen for sine bilder, sier han:

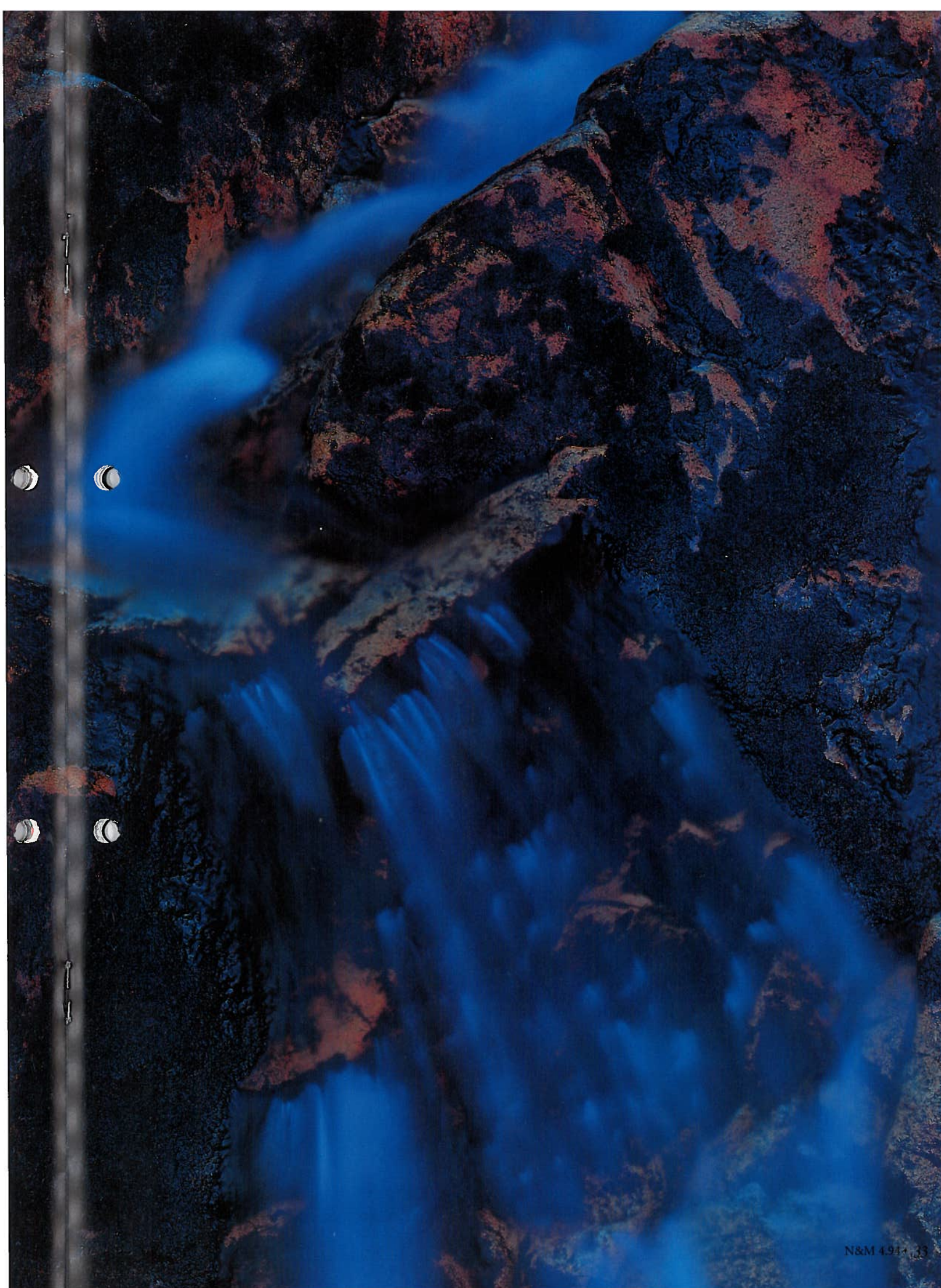
– Jeg anser meg selv for å være en skogromantiker, og jeg er svak for naturens stemninger, det være seg storslått landskap eller små detaljer. Jeg liker følelsen av ydmykhet overfor naturen når jeg ved hjelp av kameraet prøver å formidle stemninger som jeg opplever når jeg ferdes alene i naturen. Naturfotografering dreier seg om å se, se og se, ikke minst andres bilder.

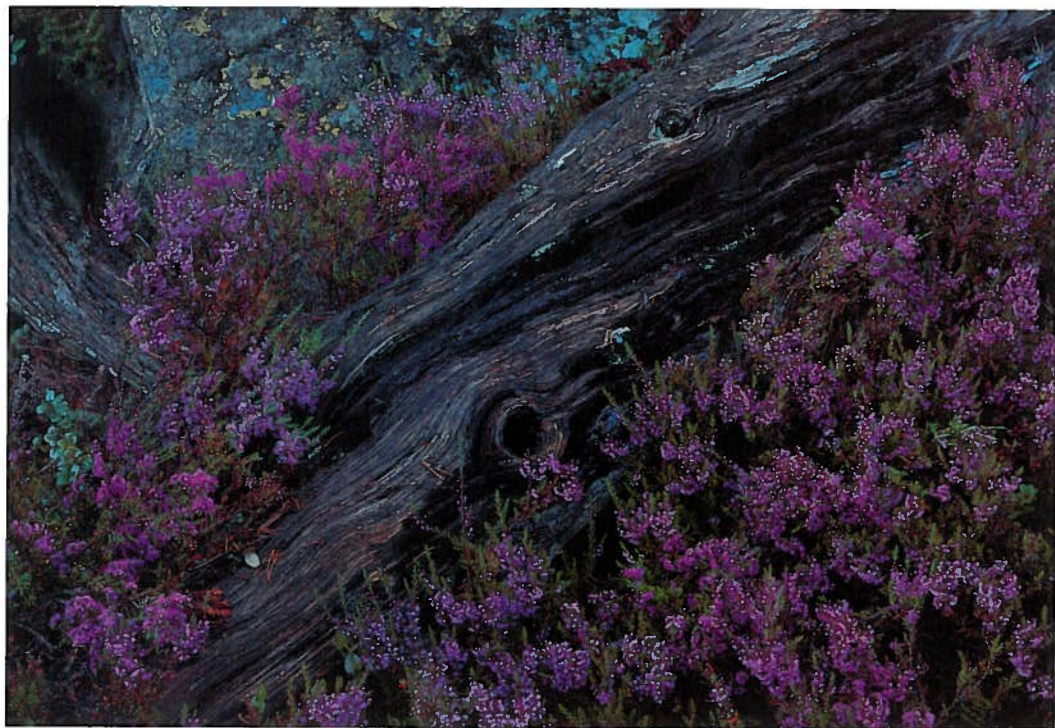
Han sier videre at han er veldig opptatt av å legge følelser inn i bildene.

– Hvis publikum får noe av den samme følelsen, da har jeg lykket, sier han.

Omre arbeider mye i regnvær, fordi han føler at da viser naturen seg fra sin beste side. Da er fargemetningen optimal, mener han.

NATURVERN

et puslespill med mange brikker

Torodd Hauger

Mange bekker små

Boka gir innblikk i det livet som knytter seg til de små vannveiene og hvordan ulike inngrep påvirker floraen og faunaen. Boka gir råd om hvordan bekkene bør stelles for at de skal tjene som effektive vannledningssystemer, samtidig som vi sikrer biologisk mangfold, naturens renseevne og et opplevelsesrikt landskap.

En vakker bok som vil være til glede og nytte for enhver som vil vite mer om bekkens rolle i naturens stor-spill. Utgitt i samarbeid med Miljøvernnavdelingen hos fylkesmannen i Østfold. Gjennomillustrert med farge-fotografier og tegninger.

Stort format. Innbundet. Kr 148,-

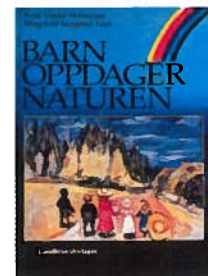
Kirsti Vindal Halvorsen og
Magnhild Mogstad Tveit

Barn oppdager naturen

Barna - morgendagens naturvernere - må få et nært forhold til naturen. Denne boka tar for seg økosystemene, dyr, planter, spor og sportegn, fugler og geologi. Årstidene høst, vinter, vår og sommer er viet egne kapitler.

Alle tolv kapitlene i boka har først en faktadel, deretter en metodedel der det foreslås praktisk/pedagogiske opplegg som sørger for opplevelse, fordypning og bearbeiding av inntrykkene. Aktuell for alle som har med barn å gjøre! Boka er blitt tildelt Naturforvalterprisen. Illustrert.

Landbruksforlaget

Innbundet. Kr 325,-

Vi gratulerer Norges Naturvern-
forbund med de første 80 år!

Boks 9303 Grønland,
0135 Oslo.
Tlf. 22 17 33 40

Se våre "grønne boker" - be om bokkatalog!

Vi gratulerer med 80 år
for natur og miljø!

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Kr. Augustsgt. 19, 0164 OSLO. Tlf. 22 20 22 48 Fax. 22 11 47 78
Postgiro 0803 5310305 Bankgiro 8101.05.36928

Vi gratulerer NNV
med 80-års jubileet.

Color Line

Leverer du filmen
din til oss, er du
med på å ta ansvar
for naturen

De koselige bildene dine må, som du sikkert vet, fremkalles med kjemikalier som naturen ikke kan bryte ned. Hos Moto Foto har vi destruert denne kjemien i lang tid på et anlegg som har de strengeste renhetskrav i Europa. Hjelp oss å ta vare på naturen, vårt beste fotomotiv.

**EN TIME
MOTOFOTO®**

FARGEbilder PÅ TIMEN

- behandler kjemikaliene miljøvennlig

• Asker • Bærum • Drammen • Fredrikstad • Forus • Gulsåen • Hamar
• Harstad • Haugesund • Horten • Høyanger • Kongsberg • Kristiansand
• Lillehammer • Narvik • Notodden • Oslo • Sandefjord • Sandnes
• Stavanger • Tønsberg

«Den mentale moderniseringa av naturkjenslene våre har gjort større skade enn sentralisering av busetnad, vegbygging og giftutslepp,» skriv forfattaren Einar Økland i denne epistelen om naturoppleving.

Naturvern er også naturskade

Ein epistel av Einar Økland

RETT SOM DET ER, høyrer eg nokon seie: «Etterkomarane våre kjem til å dømme oss hardt for det vi har gjort mot naturen, dei kjem til å ta mykje betre vare på naturen enn vi har gjort.» Også eg har vore inne på sånne tankar. Likevel kjenner eg noko som held att og gjer meg trist. For sjølv om det hadde vore fint med ein streng dom av ettertida og ein ny og større omsorg for kva ein gjorde med naturen, er det ei omsorg eg ikkje kan forestille meg vil oppstå – omsorga for det som er gått tapt. Og eg seier til den som trur så godt om ettertida: «Nei, der tar du feil, det er berre vi som lever i dag, i denne overgangstida, som veit kva som er gått tapt og som saknar det. Dei som kjem etter oss, har aldri levd i den tida då rennande vatn var drikkande vatn og då det var fisk i alle bekkefar og opptrakka stiar etter kyr, sauer og geiter i alle fjell og lier. Dei kjem ikkje til å sakne alt dette, vil heller ikkje bry seg større om det, anna enn eventuelt som historie. Dei som kjem etter oss, kan bli verre enn oss, meir likesæle, meir skadde alt frå starten av. Alt dei vil verne, er det dei har ikring seg – potetgullet, skitrekke i rype-lia, parkane, rivningsbygningane.»

Naturverntanken kan nok bli meir alment akseptert, men stikk i strid med kva naturvernarar ofte trur om seg sjølve, er naturvern det motsette av kva det gir seg ut for. Naturvern er også naturskade.

Den natur somme av oss har blitt fødte inn i, og som vi har vakse opp med og gått på oppdaging i, hadde det sær-trekket at den var alltid til stades, den var alltid stor, ennå ikkje heilt utforska, innhaldsrik, open for den som kom der, ein stad der du kunne vere oppdagaren, pioneren – utan andre spesialkvalifikasjonar enn å vere der som fysisk menneske.

Ein slik natur er det ikkje mykje att av. Det skuldast ikkje at du eller eg er så røynde eller så kunnskapsrike, at vi kan alt om naturen, og at den difor ikkje lenger er ny og jomfrueleg for oss. Naturen kan halde fram med å vere djup, rik, vår eigen personlege også etter vi har lært den å kjenne innan

våre lokale brukstradisjonar. At så mange ber på ei katastrofekjensle av at naturen forsvinn eller går under midt i deira eige liv, skuldast den mentale moderniseringa som har gått føre seg. Den har rasert mykje av den naturen vi har i oss som oppleving. Den mentale moderniseringa av naturkjenslene våre har gjort større skade enn sentralisering av busetnad, vegbygging og giftutslepp.

Det finst framleis ein natur, men den er kartlagd og skildra, oppmålt og opptalt: Arter. Variantar. Livssyklusar. Økosystem. Soner. Utbreiingsområde. Du kan dra opp kva plante som helst og sjå den er avbilda i floraen! Du ferdast i ei eksempelsamling. Når du fangar ein fisk du tykkjer er spennande, finn du kanskje at ein biolog har hengt på den eit merke i ryggrinnen. Alle biotopar du reikar i, har nokon laga

oversikt over og karakterisert. Når du ikkje lenger er eit naivt barn, men har modnast såpass at du veit kva andre veit og kva kunnskapsmengder som finst, innser du at du er komen hit for seint. Du går ikkje i andre sine spor, men i andre sine tankar. Du ser det andre har sett før deg. Her er ingenting att til deg av slik natur som har løyndomar eller er botnlaus. Einast dine

eigne løyndomar, og kva elles du fører med deg i ditt eige sinn, finn du – her som i så mange andre samanhengar, naturnære som naturferne. Sjølv naturverntanken er det ytre bevis på at nokon har oversikt, at nokon har omgrep, at nokon har totalt syn på dette med naturen. Jamvel om det er mangt du ikkje kan eller veit, det vere seg av statistikk, vit-skapeleg systematikk eller biokjemi, så veit du kvar du sjølv med din eigen kropp og ditt eige liv står i samanhengen. Overraskingane og oppdagingane skal du ikkje få oppleve, berre repitisjonane, attersynet, glede ved vernet. Det er ei glede så god som nokon, kan ein seie, men for den som har kava i naturen, ny og open eller ny og blind eller ny og utsett eller ny og erobrande, er det ei glede som meir liknar den huslege gleda over kaktusen i blomsterpotta eller gullfisken i akvariet. Også desse blir verna, også desse er natur. Men dei

«Overraskingane og oppdagingane skal du ikkje få oppleve, berre repitisjonane, attersynet, glede ved vernet.»

er omslutta av kultur, av menneskeleg forståing og omsut. Som bisonstamma på Dovre. Som ulven med radiosendar. Som Hardangervidda. Som Fokstumyra. Som edellausvskogen. Som moltekartene.

Mentalt sett er ein natur som treng menneskeleg omsut og vern, og som er kartlagd og gjennomforstått av mennesket, ein skadd natur. Den er ikkje lenger naturleg, den er ein kultivert natur. Naturvern er kulturvern. Som menneskeleg aktivitet er det liten skilnad mellom det å ta vare på eit gammalt hus slik at det kan halde seg i hundre år til og det å ta vare på eit landskap slik at det kan bestå slik det er i hundre år til. Naturvern står åkerbruk og husdyrhald temmeleg nær.

At naturen ennå har løyndomar, er klart, men den har dei mest på innsida, på mikroplanet. Du går ikkje berrføtt der. Du går ikkje til fots i det heile. Du er ikkje der og du kjem ikkje dit. Einast laboranten og instrumenta hans kjem dit. Det er hans tid og hans natur. I ei viss tyding har forskaren og vernaren annektert heile naturen, men dei har brukt vitskap og lovverk, ikkje som andre kolonistar: pengar, militærmakt el-

ler dristige oppdagarekspedisjonar. Klynket frå bønder og andre lokale innfødde som misser bruksrettane sine, er like mykje symbolske uttrykk for eit tap av natur som for tapet av sjølvmechtig råderett. Vernarane kjenner seg drivne av trongen til å gjere noko for historia, medan genetiske og biokjemiske løyndomar utfordrar oppdagarlysta til forskarane. Dei vil så gjerne vere dei første til å finne ut av skjulte prosessar og kjemiske gåter. Men som naturforskning er dette å likne med t.d. språkforskning, økonomisk forskning, historisk forskning eller astronomi. Den natur som utan vidare definering gjeld for å vere «naturen» i menneskeleg forstand, er den natur vi møter på like fot, på vår eigen fot. Våre eigne indre kjemiske prosessar er visseleg reelle nok, men vi kan ikkje følge med i dei, berre vere vertskap for dei. Slik også med naturen i kring oss, vi kan berre møte den som ei mark å trø på, eit tre å klatre i, ein busk å hogge ned, ein fugl å lytte til, ei insektplage å overvinne, ein vind å presse oss mot, eit levande rom å reike i, som noko konkret som angår oss kroppsleg der vi kjem som ein heil, kroppsleg figur i denne del av verden. Vår ➤

mentale oppfatning av natur er prega av dette. Når denne bryt saman, blir vi forandra. Vi blir resignerte, trøtte, nedtrykte, ferdige med naturen, og vi søker alternative naturopplevingar andre stader – kanskje i ein region av menneskeskapte, kulturelle fenomen, som t.d. byane eller bøkene, der vi framleis kan streife og gjere oppdagingar ingen andre har gjort. Men naturen, den gamle, mentale, er tapt. Vi kan aldri som før bli klokare og klokare og meir og meir røynde og ha meir og meir å fortelje ved å gå vidare i den, vi har nemlig passert komma, vi spring i feil retning mot desimalane, vi blir meir og meir overkloke, meir og meir overinformerte, meir og meir ute av stand til å snakke fritt og ferdast fritt di meir vi veit. For alt vi veit, har vi frå andre, alt vi høyrer, fortel oss berre at tida er ute, vi er her for seint og vi har ikkje noko å leggje til den felles kunnskapen og ikkje noko nytt å oppdage i forhold til det som alt er oppdaga. Vi kan gå langt inn i skogen, lenger enn vi nokon gong har vore før, og utan å kjenne oss att eller vite kvar vi er, men når vi set oss ned under eit tre og kviler, finn vi ein plakett på treet der det står: «Den Norske Turistforening takkar dei frivillige som planta denne verneskogen i 1916.»

Treet er like uskuldig som alle tre til alle tider. Det veks der det veks fordi det må vekse der det er sett i jorda. Treet veks på den same utgamle måten som alle ville tre til alle tider har vokse. Det er eit urtre. Det er eit naturtre. Treet er natur og det står i naturen. Men nokon har sett på treet. Nokon har snakka om treet. Og det var ikkje deg. Du er skadd. Det er ein skade ingen ser, den er lett å ignorere, mental som den er, privat som den er, uviktig som den er. Det snakkest ikkje om den.

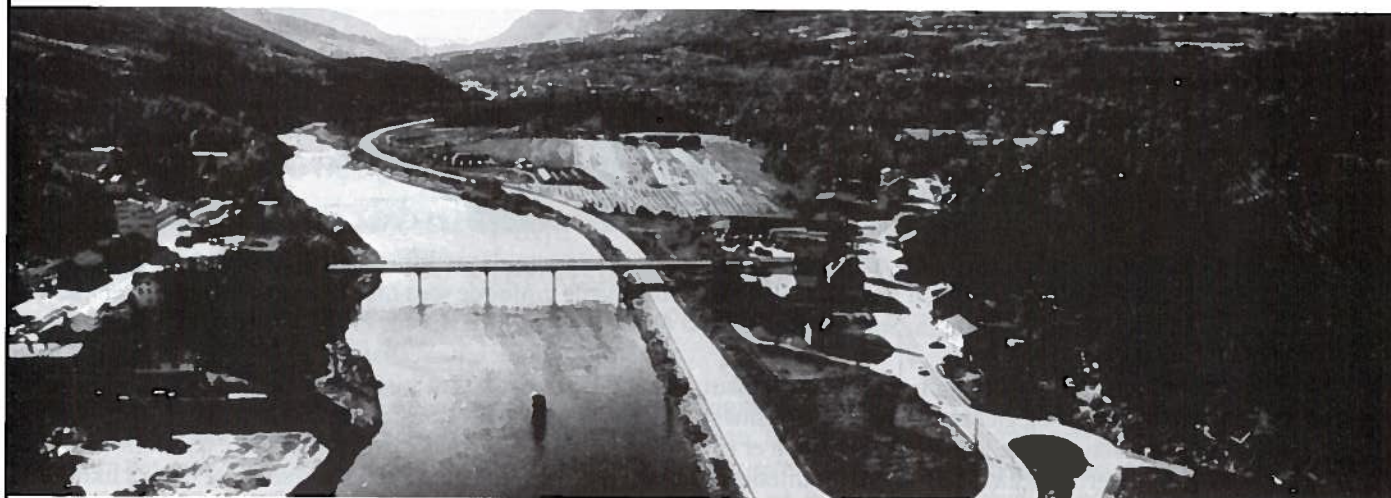
Ein sommar når du skal gå i land på holmen i fjorden der

du så mang ein gong har lenda med robåten, finn du eit forbodsskilt der, utstyrt med nasjonens riksvåpen. Det er ikkje lov å gå i land. Fuglane skal få fred til å hekke. Det kan du ikkje vere imot. Du har ikkje lenger lyst til å vere der heller. Ikkje med desse bergfast bolta skilta. Men når du noko seinare ser universitesbiologane stige i land på holmen for å sløye fisken sin og drikke kaffi frå termosen, gjer tanken eit brutalt sprang til desse som bur i dei brasilianske regnskogane og som brått opplever at det er komne andre folk dit, folk som veit meir enn dei og som har sett på naturen og plassert sine skilt. Skilnaden er stor. Likskapen er også stor.

Men du held fram, like godt som før, det er ikkje det. Det er berre det at du heretter ser ein natur som andre har sett på før deg, andre har snakka om den på sitt språk, ikkje på ditt. Dei har ikkje møtt treet slik du møtte treet, som eit tre du skulle omgås med på like fot, eit tre som stod i veggen, eit tre du skulle felle eller setje ei snare i, eit tre som ikkje var skadd, eit tre som var natur heile tida, jamvel når det var i bruk. Din bruk.

I min tidlege og utopiske idyll var Ole Brumms miljø, skogen med trea som aldri kunne teljast, noko eg lengta etter, noko eg drømde om. I dag forstår eg betre kvifor. Men eg er altså ein overgangsfigur i ei overgangstid. Etter meg kjem nokon som heller vil verne denne skogen og telje kvart tre i den. Det harmar vel ingen tre, og det gir arbeid til vaktene som skal telje kvart tre før skogen stengjer om kvelden. Men ei naturkjensle mange av oss har trudd var naturleg, syner seg nå å vere historisk betinga. Den forsvinn utan spor og lyd kvar einaste dag di meir natur som blir verna. Det vil bli oppretta reservat for dei fleste livsformer, men denne naturkjensla vil ikkje overleve der. □

OGSÅ KRAFTUTBYGGERE ER NATURVENNER

Vi gjør mye for å lege sårt:
landskapspleie, arondering, tilsåing av tipper, terskler, utsetting av settefisk m.m.

FHR

Foreningen til Hallingdalsvassdragets regulering
Boks 2481 Solli, 0202 OSLO
Tlf. 22 43 50 50

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

**ÅRDAL
ENERGIVERK**

LUSTER ENERGIVERK AS
Aksjeselskap etablert 1915

Lærdal Energiverk AS

SOGNEKRAFT

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

6390 VESTNES - TELEFON: 71 18 02 12 - TELEFAX: 71 18 00 84

Sammen om miljø-
vennlig energibruk!

**Vannkraft-
det rene under**

STORGATEN 159
POSTBOKS 80
N-3901 PORSGRUNN
TELEFON: 35 54 75 00

Skienfjordens kommunale kraftselskap

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

**GJESDAL E-VERK
FORSAND E-VERK**

MRE

Vi ønsker NNV
til lykke med 80-års jubileet.

MELHUS ELVERK

Leverandør av ren kraft i 80 år.

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

**VARANGER KRAFTLAG
NORDKYN KRAFTLAG**

**Alta
Kraftlag a/s**

REPVÅG KRAFTLAG AL
9751 HONNINGSVÅG

Avsideslandet Norge

Av Tor Obrestad

Illustrasjon: Sissel Gjersum

HAGEN MIN er like i enden på den nedlagte flyplassen i Hurum. Framtida vart fortid, tenkte mange. Ikkje vi. Ingen av leigebuarene og overnattingsgjestene mine har kome med ein einaste negativ reaksjon. Tvert om.

La meg fortelja om nåtida og dei som bur her, fargar dagane med liv og rørsle, desse stille skapningane som ikkje plagar nokon, og som ennå har ein fristad her, i noko av det mest avsides i avsideslandet Norge.

Like ved bur Mariann. Ho lagar Rottefella-bindingar, drar på jobb klokka halv sju. Bak henne Sølvi og Stein. Sølvi er heimhjelp med vonde aksler. Stein mekkar bil og båt og sper på med skift på fabrikk. Men det er andre:

Nederst i lia bak huset bur det ein rådyrfamilie. Kvar morgon tar dei ein sving ut på jordet. Kvifor veit eg ikkje, men eg ser spora etter dei i nysnøen, dei har ein fast runde dei trør vinteren gjennom.

Lenger oppe i skogen står elgane og kikkar. Ein morgon kom ei elgku med kalven sin på vegen utanfor kjøkkenglaset. Ein kveld suste eg på skiene ned tømmervegen i lia og heldt på å kollidera med oksen, han sto midt i løypa.

Fem hundre meter frå huset såg eg bjørnespor i nysnøen for to haustar sidan. Fem centimeter våt snø hadde frose, spora var skarpe. Eg såg rispa etter klørne, han hadde gått to hundre meter langs ein veg, eg sjekka avtrykka i ei bok, det var bjørn og ikkje noko anna, fleire enn eg såg det. Ramnen kvakkar i høge haustkveldar under berget, tiuren spelar kvar vår på ei myr bortved Ranvik, grannegarden. Skjorene bygger reir i ei bjørk like ved huset, og tergar katten. Katten går under granene for å fange myser, eg ser dei fjørlette spora etter dei i nysnøen. Og eg kan fortelja om grevlingen som bur i avløpsrøyren bak huset, om ekornet som kan svinge seg oppe i den høge poppelen, der veks det mistelstein. Bak

den: revane sine parringshyl om våren. Som småbarnskrik i natta. Kråker er det nok av, og om våren, før jordene gror til, trekker det måkeflokkar inn frå fjøra for å finna mat. Dei skrålar desse tidlege vårmorgonane slik at søvnen drar bort. I dei skoddetette vårkveldane eller i dei stille sommarkveldane høyrer eg dunka frå alle båtane langs kystane, fjerne rop, lått og ord nesten utan mening. Slik fuglar talar, slik freden ter seg, slik dette livet er.

Eg kan nemna raudskrika som stel fleskebitar på verandaen, og alle småfuglane som snart skal starta vårkonserten, meisene har begynt alt, klingelydane blinkar i dei nakne bjørkegreinene og ein dompappann sitt på toppen av epletreet, og gulsporven.

Slik er hagen min med lia, jordene, og vi som bur her. Vi bur i stilla, i snølydar og vindlydar og knirking frå svaierende tre. Når skumringa tar til lyttar eg til brøla frå alle ruteflya som ikkje startar her. Det er ein god ikkje-lyd når sola glar.

I dag stod eg tidleg opp, tok skiene, det er endå til Atomic, det dreiv skodd frå sør, eg flådde flatene opp frå Filtvet og var på Stikkvann før ti. I løyper så kvite og maskinpreparerte du bare kan drøyma om. Her helsar folk på kvarandre.

Mange gonger har eg prøvt å flytta. Det går visst ikkje. Kvar gong når eg kjem sliten attende frå byar og reiser, fyrer opp i omnen og kjenner stillabyrja å plukka stress, tenker eg: Kva skulle eg der ute? Korleis ville eit liv vera og ikkje ha ein slik hage å vende attende til? Det bles og rosebusken utanfor glasat kakkar på ruta, sønnavinden huskar inn fjorden for å fortelja at våren dunkar der ute. Om litt skal det brusa og syda i liene, kan hende skal vi sjå den kvite enden på ein hjort i spranget over dei tilsådde åkrane. Gauken kjem innom, og drar. Eg høyrer visst til her og kjem ikkje vidare, eg som elsker summinga frå byens millionar og pulsen i gatene, eg har visst parkert. Og meir: Det er greitt nok. □

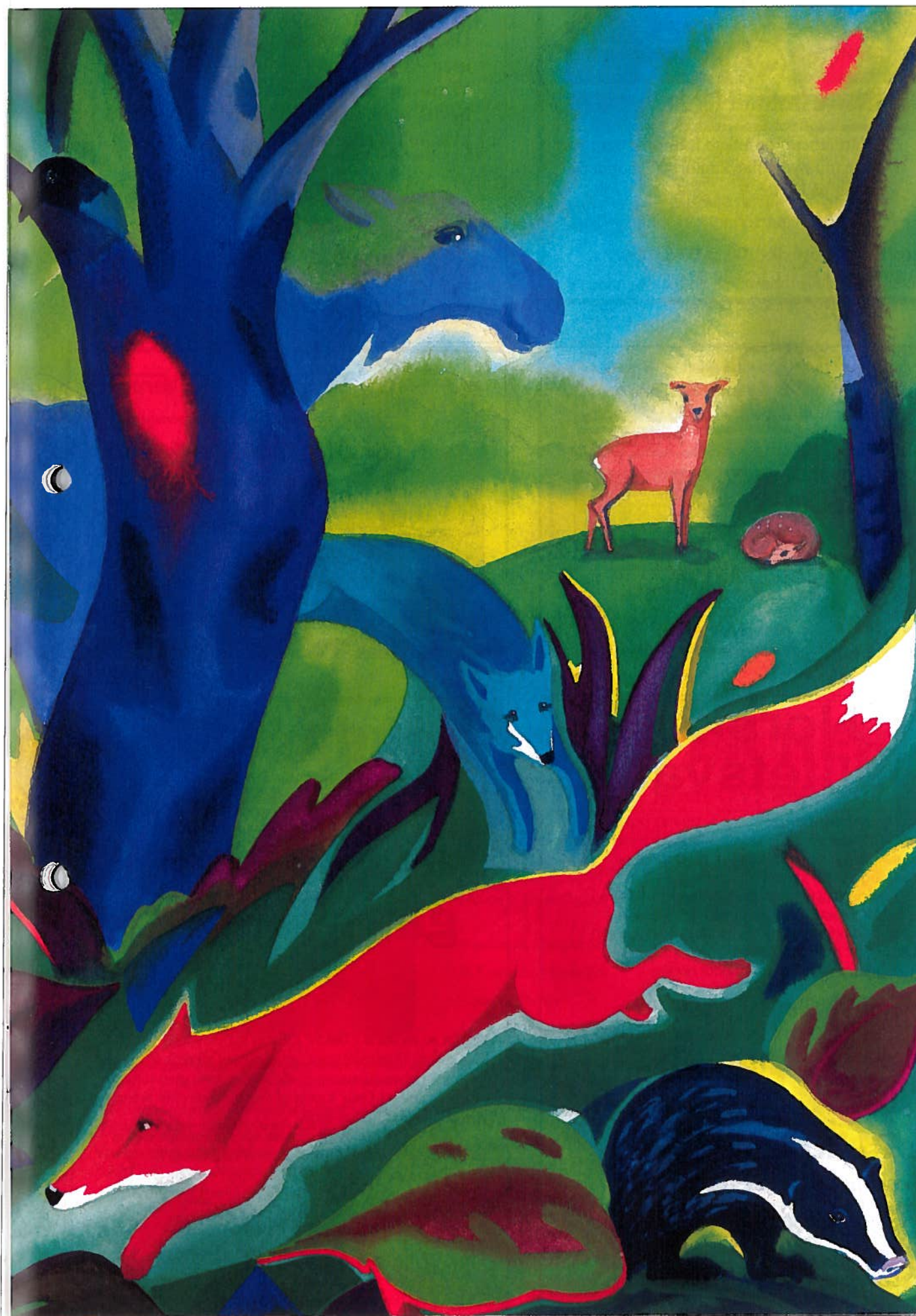

TOR OBRESTAD er født i 1938 i Hå på Jæren. Han er nå bosatt i Hurum. Han debuterte med diktsamlingen Kollisjon i 1966. Nyeste bok er novellesamlingen «Forsøk på å halda fast tida» fra 1993. Han har ellers skrevet essays, artikler, gjendiktninger og barnebøker.

(Foto: Håge Håveit Moe)

SISSEL GJERSUM er født i 1949. Hun har illustrert en rekke bøker, blant annet «Garnnøstet som forsvant» av Else Færden. Den boken fikk de Brageprisen for i 1993. Gjersum arbeider frilans som grafiker i NRK fjernsynet og som billedkunstner med grafikk og maleri.

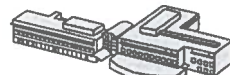

25 år!

NILU Norsk institutt for luftforskning

Vårt arbeid for renere luft fortsetter i vårt nye miljøvennlige kontor og laboratoriebygg på Kjeller

Adresse:

Instituttveien 18, Postboks 100, 2007 Kjeller.

Tlf.: 63 89 80 00 • Fax: 63 89 80 50

Du kan si ja til et "grønnere" kontor uten å fire på kravene til kvalitet. Wittusen & Jensen A/S er sitt ansvar bevist uten å gå på akkord med verken pris, miljø eller kvalitet.

Wittusen & Jensen a.s

Tlf.: 22 90 20 00 Telefax: 22 25 88 60

**Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.**

CARL EMIL

Carl Emil AS

Søren Bulls vei 2, Postboks 110 Furuset, 1001 Oslo
Telefon 22 30 15 30. Telefax 22 30 87 88

Carl Emil Stavanger AS

Tangen 8, Postboks 5041 Dusavik, 4004 Stavanger
Telefon 51 41 01 11. Telefax 51 41 02 96

Båtsfjord Nye Hotell a.s

24 rom m/bad, dusj, toalett, TV.
Restaurant - Bar - Pub - Diskotek

Alle rettigheter

Møterom 12/60 personer - TV/Peisestue.

Vinteraktiviteter:

Scootersafari, flott skiterreng, ski/scooterutflukter, nattskirenn, isfiske, "Uværsopplevelser" m.m.

Sommeropplevelser:

Laksefiske, fiske i elv og fjellvann, havfiske, turløyper, tur til fuglefjell og Makkaur Fyr, Dykking i Nordishavet, div. utflukter, rideturer, midnattsopplevelser, bedriftsbesøk hos Norges største fiskebedrifter.

**Velkommen til Båtsfjord - stedet
med de mange muligheter!**

Postboks 164, Valen 2, 9990 BÅTSFJORD
Telefon: 78 98 31 00 • Telefax: 78 98 39 18

Vi gratulerer!

Eforsyninga gratulerer med jubileet. Vi prioriterer miljøsaka og tilbyr i dag flere gratis tenester til våre kunder i samarbeid med den uavhengige stiftinga Enøk og Miljø. Ta kontakt med oss for meir hjelp:
♦ Informasjon ♦ Rådgjeving ♦ Enøk- og inneklimateanalyse ♦ Energioppfølging

**Gratis fra everket:
Enøk- og inneklimateenester**

Stranda Energi verk	Sykkylven Kommunale Energi verk
Ulsteln Energi A/S	Hareid kommunale elverk
Sunnmøre Energi A/S	Volda kommunale elverk

enøk og miljø
ENERGITEKNIKK - SENTER

Tlf. 70 06 80 66

Vallegalle 8, Postboks 82, 6151 ØRSTA

Fax: 70 06 91 66

Vern Vår Vakre Verden!

Bestselger i Norge med eksportsuksess, gir:

Miljøvern i praksis

Rustfrie OSO-beredere er ENØK og miljøriktige, med en rekke utmerkelser, både i produksjonen, bruk og gjenbruk. OSO Solbakken Miljøhus er kåret som Best i Oslo - inneklimate og varmegjenvinning.

Kontakt OSO, 3300 Hokksund. Tlf: 32 75 30 00 Fax: 32 75 40 18

Best med

ISO 9002

kvalitetssikringssystem

OSO HOTWATER

PROBLEMLØSERNE ER HER!

TAGGING OG GRAFITTIEN HAR MØTT SINE OVERMENN!

MT-gruppen's 180 medlemmer - i full krig mot taggerne.

MT-gruppen's medlemmer kan tilby totalentreprise innen inn- og utvendig arbeider, og har alt av nødvendig utstyr, maskiner, produkter m.m.

MT-gruppen har flere leverandører av ulike typere ren-/vedlikeholdsmaskiner, renholdsmidler, spesialoppdrag/-tjenester m.m.

Våre samarbeidspartnere dekker hele Norge, og utfører daglog fjerning av og/eller beskyttelse mot tagging, graffiti o.a. uønsket belegg. Vi representerer

* MarkedsTeam AS - hovedkontor

* MarkedsTeam Øst AS

* Reinhardt Maskin AS

* MT-mobile v/RenoTec

* Agentor Norge

* MarkedsTeam Bergen AS

* MarkedsTeam AS
avd.: Trøndelag v/ Tags-fjerner'n

* Star Cleaning AS

* Miljøvask AS

* Reco Miljøservice AS

Som enhet har MT-gruppen ingen konkurranse i Norge!

idag alle grupper innen ren-/vedlikehold, rehab/sanering, entreprenører og flere leverandører.

MarkedsTeam AS leverer idag 5 produktspekter, og fungerer som leverandør til MT-gruppen, samt som hoved- og koordinatorkontor for sine medlemmer. Vi fungerer som ordremottak og som informasjons- og servicesentral for kundene.

**Vi er beredt til å påta oss enhver utfordring,
liten som stor!**

**Kontakt oss idag, og vi garanterer at de er i de
beste hender!**

Tlf: 55 32 62 22
Fax: 55 32 56 05

**Norske
kvalitetsvarer**

Norsk landbruk produserer kvalitetsvarer og er kanskje et av verdens reneste! Aldri før har det vært så viktig å se på kvaliteten, med tanke på både marginer og konkurransesituasjon. Produksjonen av norsk mat er avhengig av mineralgjødsel. Vi skal gjøre vårt ytterste for å levere den reneste og beste mineralgjødsel. Fullgjødsel er utviklet for norske forhold og gir det beste utgangspunkt for å produsere «godt norsk».

Bare Hydro har Fullgjødsel*!

**Vil du bruke
mindre energi,
får du faktisk
ganske godt
betalt!**

EIER DU EN BOLIG I OSLO? Eller et større bygg? Uansett kan du få ganske godt betalt om du vil redusere energibruken i huset. Gjennom Enøk-fondet, som gjennom årene er opparbeidet i Oslo, kan vi gi deg både direkte bidrag og hyggelige lån til Enøk-tiltak.

Eiere av større bygg, private eller offentlige, kan få utarbeidet en grundig Enøk-analyse helt GRATIS.

Vil du vite mer?

Ta direkte kontakt med Enøk-avdelingen i Oslo Energi - det er vi som forvalter Enøk-fondet.

Oslo Energi

Oslo Energi, Enøk-avdelingen, Postboks 2481 Solli, 0202 Oslo.
Telefon: 22 43 59 51. Telefaks: 22 56 30 77.

SPESIALAVFALL

I kjøkkenskapet, på hylla i badet eller i kjellerboden, oppbevarer de fleste av oss en rekke produkter som går under betegnelsen spesialavfall. Til slutt havner det kanskje i søpla eller i toalettet, noe som er ulovlig etter Forurensningsloven. Natur & Miljø hjelper deg her til å få oversikt over spesialavfallet, og hva du skal gjøre med det.

SPESIALAVFALL: Informasjonsleder Siv Nilsen i NORSAS skal i løpet av høsten informere alle husstander i Norge om hvilke tilbud som finnes med hensyn til innsamling av spesialavfall.

Her kaster du spesialavfallet

Rundt 400 kommuner har innsamlingsordninger for spesialavfall. Kommunerne har ulike ordninger. De vanligste er:

- Utdeling av miljøesker til alle husstander. Eskene samles inn igjen av kommunen
- Miljøstasjoner plassert på lett tilgjengelige steder, som for eksempel bensinstasjoner. De er tilgjengelige hele døgnet.
- Miljøbuss eller miljøbil som kjører fast rute.

- Innsamling gjennom normal renovasjon som en del av en samlet plan for kildesortering.

Husk at dersom du kaster mer enn ett kilo av en type spesialavfall, bryter du Forurensningsloven. I denne loven heter det at alle er forpliktet til å levere spesialavfallet til et mottaksted godkjent av Statens forurensningstilsyn (SFT).

N&M • SIGNY SVENDSEN

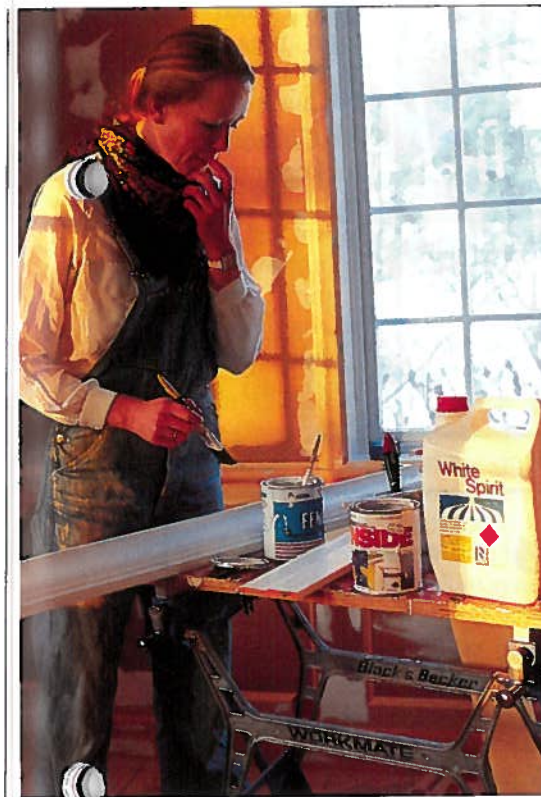
Spesialavfall du har i hjemmet eller på jobben, skal leveres til godkjent innsamling. Er du det minste i tvil om du er i bestiltelse av sepsialavfall, så lever det heller på et mottak istedenfor å la det gå på søppelfyllinga. Her presenterer vi en liste over det vanligste spesialavfallet vi omgås til daglig:

- Brukte løsemidler, maling, lakk, whitesprit, tynnere, lim, beis, bunnstoff til båt og rester av disse stoffene. Rester av rengjørings- og vedlikeholdsmidler så som flekkjernere, toilettrenser, pussemidler, rustjernere og andre løsemidler som brukes til rengjøring (klorin, salmiakk og lut)

- Brukte oppladsbare batterier og knappcellebatterier med tungmetaller, og batterier med kvikksølv, kadmium, syre eller bly. I tillegg kommer andre produkter med kvikksølv som for eksempel termometre og lysstoffrør. Forhandlere som fører merkepliktige batterier, skal til enhver tid ta batteriene i retur gratis og levere dem til godkjent mottak av spesialavfall.

- Rester av plantevernmidler, soppmidler og bekjempelsesmidler mot skadedyr

- Brukt olje og oljeprodukter samt oljefilter

GJENBRUK: Ved å være en bevisst forbruker, kan du redusere mengden av spesialavfall. Naturvennlig maling og gjenbruk av whitesprit, vil gjøre oppussingen mer miljøvennlig. (Foto: Trygve Bølstad, Samfoto)

- Hobbykjemikalier som fotovæske, kontaktlim, korrekturlakk og neglelakk inneholder miljøfarlige stoffer og skal behandles som spesialavfall
- Har du rester av tabletter som du ikke lenger har behov for eller som har

Hvor blir det av avfallet?

Hvert år produseres fem millioner tonn avfall i Norge. Av dette er 200 000 tonn spesialavfall. Store mengder av spesialavfallet, rundt 60 000 tonn, havner på galt sted.

Dette betyr at mye av spesialavfallet fra husholdningene tar veien ned i kloakken via utslagsvasken eller toalettet. Ofte blir avfallet rett og slett kastet i søppelbøtta for så å havne på søppelfyllinga eller i et forbrenningsanlegg.

For miljøets del, er det viktig at spesialavfallet får en forsvarlig behandling. Det er nemlig ikke riktig, slik mange tror, at alt spesialavfallet før eller siden likevel havner på søppelfyllinga. Ny teknologi og nye kunnskaper fører til at deler av avfallet kan brukes om igjen. Resten blir sortert ut og sendt til forbrenningsanlegg i Sverige og Finland.

Olje, tjære og løsemiddelavfall, maling og limrester, rester av plantevernmidler og PCB-oljer, betegnes som organisk avfall. Det meste av det organiske

avfallet kan gjenvinnes. Resten blir i dag sendt til forbrenningsanlegg i Sverige eller Finland. Et norsk forbrenningsanlegg skal etter planen stå ferdig i 1997, men det er ennå ikke bestemt hvor det skal ligge.

Maling og lakk blir sendt til bedriften Dentor i Larvik. Her blir det analysert og de enkelte bestanddelene sortert. Noe blir blandet med flis eller bark slik at avfallet får nye egenskaper. Massen sendes til NORCEM som bruker det som brennstoff i sementproduksjonen. NORCEM tar også imot flytende spesialavfall til forbrenning i sementovn på sin sementfabrikk.

Uorganisk avfall, som metaller, må stort sett behandles kjemisk og restproduktene deponeres.

Løsningsmidler kan sendes til firmaet Indus som destillerer stoffene og skiller ut det som må deponeres. Resten går tilbake til industrien og gjenbruk.

Medisiner regnes også som spesialavfall. Medisinrestene blir sortert etter farlighetsgrad og behandlet deretter. □

blitt for gamle, skal disse leveres tilbake til apoteket.

Unngå avfallet

Den beste måten å kvitte seg med spesialavfall på, er selvsagt å unngå at

denne typen avfall kommer inn i hjemmet.

- Det er ikke nødvendig å bruke giftige insektmidler. Kjemikaliefrie insektmidler finnes på markedet.

- Istedenfor å bruke kjemiske rust-

- DIN DÅRLIGE SAMVITTHET?

► fjerningsmidler, kan du forsøke en blanding av sitronsaft og eddik. Det skal være effektivt, og ufarlig både for mennesker og natur, ifølge Den grønne forbrukerguiden. Helios har laget et flekkfjerningsmiddel som heter «Sonett flekkfjerningssåpe» og består av kjerne-såpe og oksegalle.

• Det finnes nå også alternativer til kvikksølvtermometre, nemlig digitale termometre.

• Det er også mulig å kjøpe natur-

maling og -lim som ikke er en trussel mot det ytre miljøet.

• Du kan også tenke gjenbruk, for eksempel når du maler og putter penslene ned i whitesprit for rensing. Istedenfor å kaste den brukte whitespriten ut i vasken, kan du la den stå en stund slik at malingen faller til bunnen. Da kan du helle whitespriten tilbake i flasken og bruke den om igjen seinere. Malingen som ligger igjen, skal selvsagt leveres som spesialavfall. □

Visste du at...

• Hvert år forgiftes 500 barn av kjemikalier.

• Et bilbatteri gjenglemt på et jorde kan forgifte over 100 kuer.

• En oljeskvett som søles på bakken kan komme opp i grunnvannet flere kilometer borte, mens et lite glass med olje som helles i et vannbasseng kan forurense 100 000 liter drikkevann.

• Regjeringen har som mål å øke innsamlingen av spesialavfall med 13 000 tonn årlig, og mener at det er mye å hente hos husholdningene.

• Giftstoffer i slam fra kommunale rensanlegg havner i avløpsnett. Enkelte kommuner bruker slammet som gjødsel, og det er derfor uheldig om slammet inneholder giftstoffer. □

Tretten noveller fra et framtidig Norge

Sommeren 1993 inviterte
Prosjekt Alternativ Framtid

og Gyldendal Norsk Forlag til en novellekonkurranse der oppgavesn var å gi en litterær visjon av Norge i det 21. århundre. Resultatet foreligger her i tretten tankevekkende framtidbilder skrevet av tretten ulike forfattere.

Kr 148,-

GYLDENDAL / ALTERNATIV FRAMTID

Vidunderlige fremtidbilder

... Skogbruk og miljø ...

Skogpolitikken

er basert på langsiktig og utholdende forvaltning av våre skogressurser til beste for landet, distriktene og næringens utøvere.

Miljøpolitikken

gir retningslinjer for de ulike sektorenes miljøansvar og fastsetter mål for miljøkvalitet.

Miljøtiltak i skogbruket

er en integrert del av skogpolitikken, og de omfatter bl. a. utforming av virkemidler som fremmer et aktivt og miljøriktig skogbruk, overvåking av miljøtilstanden i skogen, og kontroll med at miljøoppgavene blir gjennomført.

Skogpolitikken er formet med sikte på at den enkelte skogeier skal ta skogen aktivt i bruk. Samtidig brukes de skogpolitiske virkemidlene til å fremme målrettet miljøtilpasning:

• **Oversiktsplaner, og detaljplaner for de enkelte eiendommer skal styrke beslutningsgrunnlaget for skogbrukstiltak**

• **Revisjon av regelverket innebærer at det skal tas hensyn til biologisk mangfold, landskap, kulturminner og friluftsliv**

• **Det kan gis støtte til skogskjøtsel og hogsttiltak som forbedrer og utvikler leveområdene til truede og sårbare arter, og til kjøtsel av verdifulle kulturminner i skog**

• **Utdanning, kompetanseoppbygging, og informasjon til de praktiske utøverne om stedstilpasset skogbruk og miljøoppgaver er tillagt betydelig vekt**

• **Landsdekkende resultatkontroll er etablert**

Landbruksdepartementet Skogavdelingen

Landbruksdepartementet er øverste skogbruksmyndighet og har ansvaret for å sette i verk den skogpolitiske Regjering og Storting fastsetter.

MOTVIND FOR MILJØVERN

I 1989 var miljøvern på alles lepper og stortingsvalget ble dominert av drivhuseffekt og hull i ozonlaget. I 1993 gikk velgerne til stemmelokalene uten at miljøvern i det hele tatt sto på dagsordenen. Problemene knyttet til drivhuseffekten er imidlertid ikke blitt mindre, snarere tvert imot.

N&M • GUNNAR BOLSTAD

En undersøkelse av utviklingen i andre land, viser at den nedadgående interessen for miljøvern i Norge er en del av en internasjonal trend, og at det er vanskelig å peke på noen enkeltstående årsak til nedgangen. Miljøorganisasjonenes synkende medlemstall er åpenbart tungt konjunkturbestemt, og det er derfor lite sannsynlig at de skyldes «feil» som hver enkelt organisasjon har gjort.

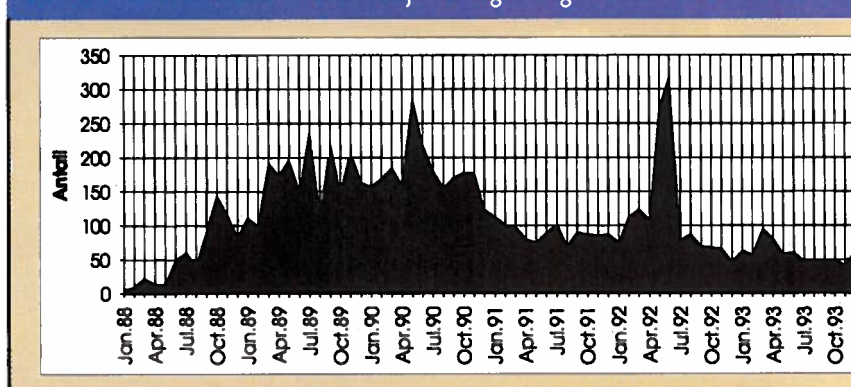
Gjennomgående viser «entusiasme-kurvene» en bratt stigning fra 1987 til 1990/91, for deretter å peke – ikke fullt så bratt – nedover igjen. Det kan synes som om opinionen reagerer tregere på trender enn mediene gjør, hvilket tyder på at mediene leder folket, og ikke omvendt. Det er knapt noen oppsiktsvekkende konklusjon.

I januar 1988 ble drivhuseffekten nevnt fem ganger i et utvalg på sju store engelske og amerikanske medier. I juli 1989 hadde hyppigheten av «drivhuseffekten» steget til 236. Deretter begynte medieoppmerksomheten sakte å synke, med nye oppblomstringer rundt FN-konferansen i Bergen i mai 1990 (285) og Rio-konferansen i juni 1992 (317). Men da diplomater og miljøaktivister hadde forlatt Copacabana og gatene var tilbake, var det slutt på pressens interesse. I desember 1992 var «drivhuseffekten» nevnt 46 ganger i de samme sju mediene, og siden har nivået ligget mellom 40 og 65 ganger.

Dalende i opinionen

Medienes dekning av miljøspørsmål gjenspeiler seg direkte i medlemsutviklingen for miljøorganisasjonene. Kurvene for Norges Naturvernforbund og

Drivhusomtale i sju utvalgte engelske/amerikanske medier

Svenska Naturskyddsföreningen er helt sammenfallende: Kraftig vekst i årene 1987 til og med 1991, deretter en klart fallende kurve, dog med en skarpere utforbakke for Naturvernforbundet (1991–1993: - 17%) enn for Naturskyddsföreningen (- 6%).

Og ikke bare har betalingsvilligheten sunket blant miljøorganisasjonenes potensielle medlemmer. Også ute blant folk flest er miljøengasjementet, om ikke i fritt fall, så i hvert fall sterkt synkende. Hvert annet år gjennomfører Markeds- og mediainstituttet (MMI) den store opinionsundersøkelsen Norsk Monitor, som tar for seg problemstillinger av de fleste slag, også holdninger til miljøvern. I 1989 mente 61 prosent av det norske

folk at det var påkrevet med snarlige tiltak for å motvirke en dramatisk forverring av miljøsituasjonen, men det er bare 41 prosent som mener det samme i 1993. I 1991 var tallet 51 prosent. Tilsvarende er gruppen av dem som mener at situasjonen er «alvorlig», men at det er tilstrekkelig å gjennomføre tiltak på lenger sikt, steget fra 32 prosent i 1989, via 39 prosent i 1991 til 47 prosent i 1993.

Ekstremistene på fløyene av disse to oppfatningene er i klart mindretall. I 1993 er det framdeles bare tre prosent, som i 1989, som mener at det er for sent å gjøre noe med miljøproblemene. De som mener at miljøproblemene er overdrevet, har økt sin oppslutning fra fire, via seks, til åtte prosent i 1993. □

– Ikke pressens skyld

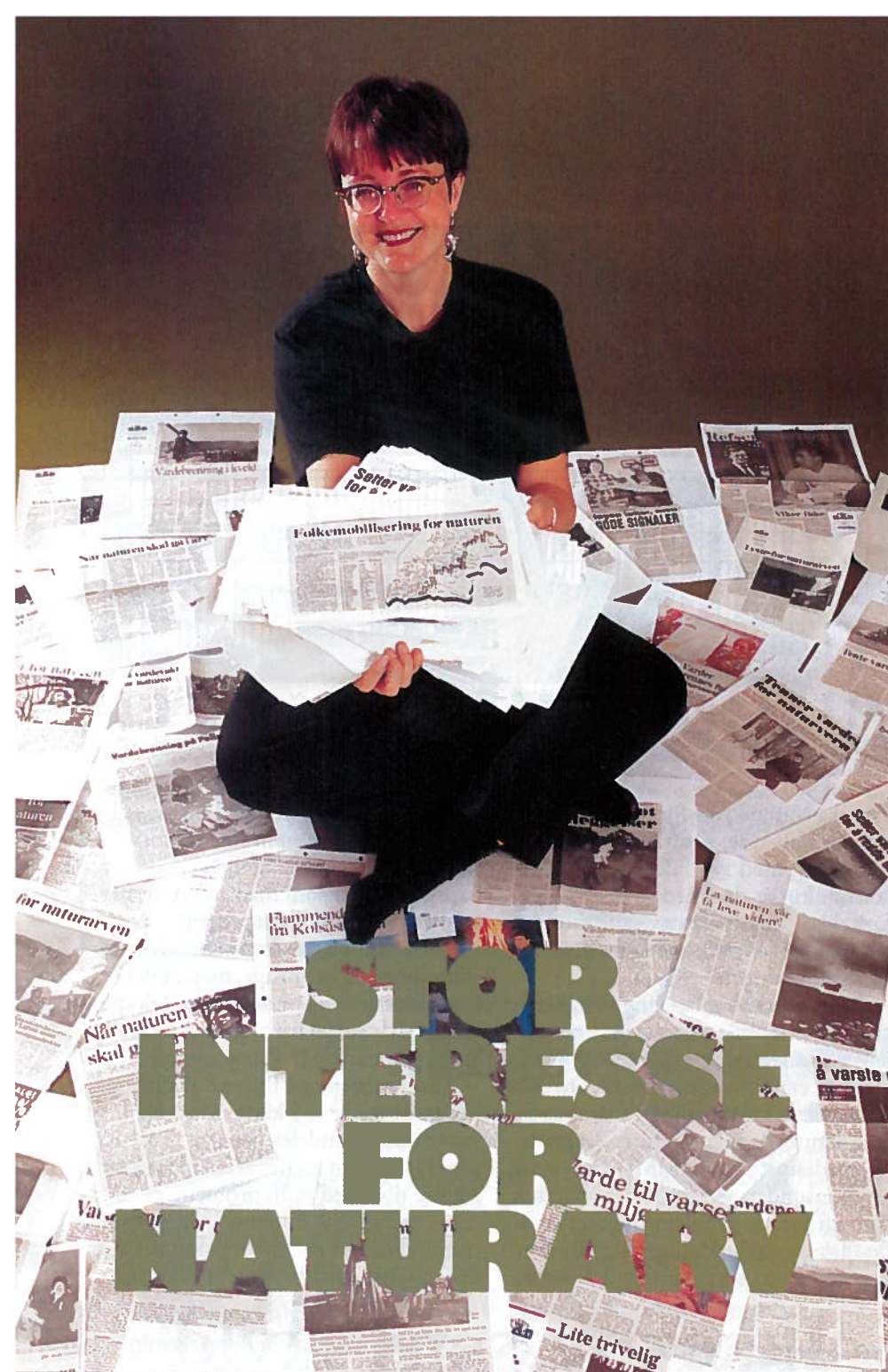
○ ○ I 1989 kunne miljøorganisasjonene spille ut hvilket som helst kort; pressen hoppet på uansett. I 1994 gjesper journalistene når Naturvernforbundet kommer trekkende med sine utspill: – Er det noe nytt i dette, da?

Pressen står lagelig til for hogg når opinionens dalende miljøengasjement skal analyseres. Mange avskriver journalister som kyniske og overfladiske mennesker som bare er ute etter feite første-sideoppslag. Men er det virkelig slik?

Lars Martin Hjorthol i NTB er en av de aller mest erfarne miljøjournalistene i Norge og vil ikke uten videre være med på at pressen har skylda for den

synkende interessen. Han mener at pressens dekning av miljøvern må avspeile den samfunnsmessige og vitenskapelige utviklingen, akkurat slik det er med andre saker. Og for tiden står utviklingen stille, mener Hjorthol:

– Det skjer jo ingenting! Det er grenser for hvor mange ganger du kan skrive den samme saken om igjen, for hvert millimeterframskritt i forskningen. Særlig vanskelig blir det når den politiske utviklingen stopper opp. Den politiske konflikten både innad i regjeringen og i samfunnet forøvrig ligger jo der hele tiden, men den rører ikke på seg, sier Hjorthol. □

VELLYKKET: De vel 300 avisutklippene som har strømmet inn til kampanjeleder Anne Rita Søderlund, forteller at Naturvernforbundets naturarv kampanje har vakt oppmerksomhet.

(Foto: Terje Agnalt)

nene fikk frist til 15. april for å svare. Svarene vi har mottatt er svært varierende, men en del kommuner har lagt fram forslag om vern av områder. Ett eksempel er Verdal kommune som nå har vedtatt at den skal arbeide overfor sentrale myndigheter for et varig vern av Verdalsvassdraget, kan Anne Rita Søderlund fortelle.

Men Naturarv kampanjen har fått liten oppmerksomhet på riksplan. Nesten ikke ett ord har stått om kampanjen i de landsdekkende mediene.

Brennende engasjement

«Vakker og vindfull vardevakt», «Vardevakt for naturen» og «Vardevakt i vårvelden» er blant titlene avisene brukte for å beskrive naturvernernes vardebrenning. I alt ble 215 varder fra Grense Jacobselv til Oslo tent 15. april som symbol på de farer som truer naturen. Verken kjølig vær eller lang spaseretur hindret naturvernere og andre engasjerte i å møte fram.

– Ett sted måtte de 20 frammøtte gå i ulendt terreng i to timer hver vei for å komme fram til varden. Et annet lokallag med åtte til ti medlemmer opplevde at det denne vårvelden dukket opp 300 mennesker for å ta del i markeringen. I tillegg var rundt tusen personer fra Heimevernet engasjert for å bygge vardene, tenne dem og sørge for forsvarlig slukking og opprydning. Så vi kan trygt si at folk og forsvar har vist et brennende engasjement, sier kampanjelederen.

Kåring

Arbeidet med naturarv kampanjen vil fortsette inn i 1995 – det internasjonale naturvernåret. Naturvernforbundet vil sette sluttstrek for selve kampanjen i november neste år, men Søderlund ser ikke bort fra at enkelte lokallag vil fortsette sitt engasjement overfor kommunene.

– Naturvernforbundet sentralt avslutter kampanjen med å kåre den beste naturarv-kommunen i hvert fylke og det beste naturarv-fylket, sier Søderlund. □

N&M • SIGNY SVENDSEN

Det sier Anne Rita Søderlund som har ledet Naturvernforbundets kampanje «La naturen gå i arv» siden den startet i oktober i fjor. I denne tiden har en rekke lag i Naturvernforbund stått på overfor sine lokalpolitikere for å få dem til å ta naturarven på alvor og sikre den for kommende generasjoner. Det har kommet flere positive tilbakemeldinger fra kommunene.

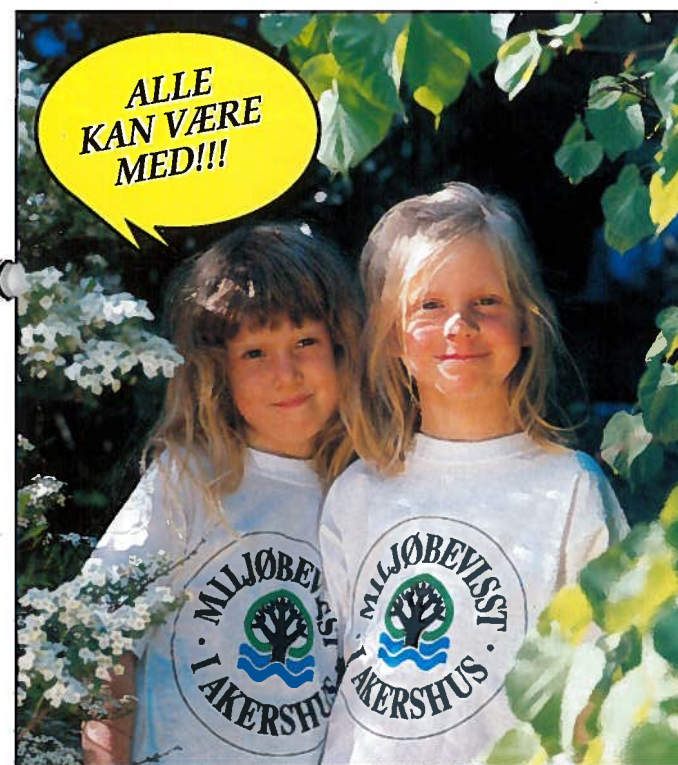
– De fleste ordførerne mottok i fjor Naturvernforbundets krav om å finne det viktigste naturområdene i deres kommune, beskrive hva som truer det og skissere en plan for vern. Kommu-

– De vel 300 avisutklippene vi har mottatt fra fjern og nær, viser at Naturarv kampanjen har satt fokus på noe som opptar folk. Enkelte kommuner har fulgt opp kravene fra Naturvernforbundet om å finne fram til naturområder som bør sikres for ettertiden, og vardebrenningen skapte et sterkt og imponerende engasjement.

Vi gratulerer
Norges Naturvernforbund
med 80-års jubileet.

GRØNT FOKUS

Også vi er på banen!

Akershus
fylkeskommune

Statens vegvesen

**Vi er bedre
enn vårt rykte:**

Vi bygger 100 km gang- og sykkelveg
hvert år.

Vi foretar tusenvis av avgasskontroller
hvert år.

Vi sørger for 2.000 færre personer får
støyplager hvert år.

Vi planter tusenvis av trær og busker
hvert år.

Godt miljø handler om å ta vare på det
levende og det som skaper livskvalitet -
gi også vegen en sjanse.

Er du interesert i mer «naturlig» vegstoff, har Statens vegvesen i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning gitt ut håndboken «Veg og natur». Den er rykende fersk, koster 45 kroner og kan bestilles fra Vegdirektoratet. Tlf. 22 07 35 00

SIEMENS

Ren natur krever ren produksjon

Alle er enige om at vi må skåne miljøet. Hos Siemens gjør vi noe med det. Allerede ved planleggingen av nye produkter tas det hensyn til dette. Produktene skal både være ressursvennlige i bruk og miljømessig lette å håndtere når de har utspilt sin rolle. Men dette må selvsagt begynne med at produksjonen i seg selv er ren og ikke belaster miljøet.

I vår nye elektronikkfabrikk i Oslo er alt lagt til rette for ren produksjon. Våre nye produksjonsmetoder forenkler renseprosessene.

Samtidig er vi nøye med at det ikke slippes ut noe skadelig avfall og at loddemidler resirkuleres. Mens avtrekksluft fra loddeprosesser filtreres grundig før den slippes ut.

Elektronikkfabrikken produserer blant annet digitalt og optisk overføringsutstyr for kunder i inn- og utland.

Siemens
Teknikk og miljø

TRAFIKK: Over 50 000 biler passerer Ryen-krysset hvert døgn året igjennom. Få av oss anerkjent at selv her, blant et 20-tall ulike arter, vokser spiselige planter. Professor Leif Ryvarden viser at det stemmer.

og SPISELIGE PLANTER

SOT, STØV, STØY

Med geitskjeggen stikkende ut av munnen beveger han seg videre rundt på den grønne øya – på utkikk etter nye arter.

– Se her, ja. Her er ryllik. Dette er en plante som ble brukt for å lege sårede soldater lenge før Kristi fødsel. Og her! Se her. Dette er en burot. Kjenn på den gode lukta når jeg gnir på den... Han putter fingrene begeistret opp under nesa på fotografen og legger til en viktig opplysning:

– Burota er en plage for allergikere, men broren til denne planten ble brukt til å lage absint i gamle dager. Så den er mer populær.

Smørblomst, løvetann, rødkløver, vinterkarse, kvitmaure, en rekke gressarter, vill-bringebær, grasstjerneblomst, høymol og geiterams blir ramset opp i hurtig tempo – og med høyt volum for å overdøve støyen fra den alltid tilstedeværende trafikken. Ryvarden trenger ikke lang tid på å slå fast de ulike artene. Med enkelte unntak:

– Hva er dette for noe? Lyseryllik? Nei! Jo det er det gitt! Han løfter på bladene, studerer stilkene, ser hvordan bladene vokser på stilken, på fargen. Og er sikker i sin sak. I et forrykende tempo, synlig påvirket av bilenes fart, konstaterer han arten, ramser opp slektsleddene, avstamning og tilblivelse. Som tilhørere er vi overrasket over hva vi finner her, ukjente med arts mangfoldet og spørrende til hvordan noe kan vokse i denne blandinga av skitt, støv og søppel. Men botanikk-professoren, opprinnelig utdannet som sivilingeniør, forfatter av en rekke bøker om høyere planter og sopp, eier av eget forlag, tidligere bosatt og arbeidende i Afrika og mangeårig medlem av styret i Turistforeningen, han er slett ikke overrasket over det han finner.

– Disse plantene finnes i de fleste grøftkantene rundt om i landet. Her i krysset får de god næring, de får lys og konkurrerer ikke med trær. De er hardføre. Derfor blir mange av disse artene også kalt for ugress.

Men andre virker overrasket. Personene bak rattet. De snur på hodet, glør på den aktive professoren som kryper rundt, og er nesten i ferd med å lage kjedekollisjon.

– Dette minner meg om den gangen jeg var i militæret i Ringeby der togsporet gikk rett gjennom militærområdet. En dag da toget passerte, sto alle soldatene og spiste på trærne. Gjett om folk glodde! Togpassasjererne måtte tro vi var fra oss av sult. Men det var gøy! Det lager spenning i hverdagen å utforske planter der folk minst aner det. □

N & M (Ryenkrysset): Svisj. Svisj. Svisj. Hviii. Vi har fått en forelesning i botanikk der ingen ville tro at planter kan vokse: midt i et av Oslos mest trafikkerte rundkjøringer, Ryen-krysset.

N&M • SIGNY SVENDSEN

Bilene, motorsyklene og kjøretøy som hører tungtransporten til, suser forbi, brå-bremser for å slippe andre inn i sirkelen og kjører rundt og rundt til de finner det riktige hullet ut av rundkjøringa. Ut av Ryen-krysset og på vei mot et annet sted. Men midt i rundkjøringa, med baken i været og nesa i jorda, ligger en professor i botanikk. Han snuser slett ikke etter veien ut av krysset, men fordyper seg i den rike floraen som finnes under asfaltstøv, yoghurt-begre og sjokoladepapir.

Hvert døgn passerer over 50 000 små og store kjøretøy rundkjøringen i Ryen-krysset, øst for Oslo. Det bilistene ikke

vet, er at de i sin iver etter å komme fort fram og følge den riktige fila ut av rundkjøringa, har mistet en botanisk opplevelse. På en kort stund klarte vi, med botanikkprofessor Leif Ryvarden's hjelp, å finne mer enn 20 ulike plantearter på denne lille grønne øya midt i krysset.

Men dette er en ukjent verden for folk flest. Ingen barn har vel noengang bedt sine foreldre om å stanse bilen i krysset slik at de kan plukke vill-bringebær. Og hadde de spurt, ville nok henvendelsen blitt kontant avvist i frykt for hva de forurensede bærene ville ha ført til av skader i en sart mage.

Men botanikk-professor Leif Ryvarden er ikke redd. Hverken for bilene som suser forbi ham, eller for å spise av «fruktene» som vokser der og får næring av sot, asfaltstøv og andre avgasser. Ryvarden tar tak i et eksemplar av arten geitskjegg, kikker litt på den og putter den resolutt i munnen med en fornøyd mine.

– Dette spiste vi i min barndom. Vi hadde jo verken tyggegummi eller TV, så noe måtte vi jo finne på. Det er godt. Om det er farlig? Absolutt ikke. Planten er god, den. Og ikke giftig. Den dritten som kommer fra biltrafikken, får vi i oss uansett om vi spiser geitskjegg som vokser i Ryen-krysset eller ei.

Opptatt av Økologo - Miljøvern - Håndverk og Kultur

Fosen Folkehøgskole har linjer i:

- Sjøbruk • Båtbygging • Tekstilverkstad • Økologisk jordbruk • Bruk av arbeidshest • Økologisk hagebruk
- Løtting • Friluftsliv på naturfolks vis
- Praksis i barnehage

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 RISSA • Tlf. 73 85 12 60
Fax 73 85 22 55

VINTERLANDBRUKSSKOLEN I OSLO

gratulerer og minner om vår spesialitet:

Videregående kurs i Naturbruk og miljøfag

Pottemakerveien 4, 0954 OSLO
Tlf.: 22 25 43 44 / 22 25 75 67
Fax: 22 16 60 57

VI HAR!

INTERNASJONAL UTDANNING Reiseliv - Markedsføring m/skole og bedriftsbesøk i utlandet og høgskolevektall

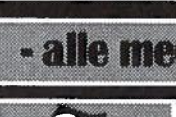
Reiselivsskolen med høgskolevektall

Helsesekretær/ legesekretærskole m/offentlig eksamen

Juridisk sekretær/ advokatsekretær m/edb

- alle med lån i Statens lånekasse

ADMINISTRASJON OG LEDELSE FOR NÆRINGSLIVET

Er du interessert i våre tilbud - be om spesialbrosjyre

Folkeuniversitetet i Oslo / Friundervisningen i Oslo
Torggt. 7, 0181 Oslo Tlf. 22 42 44 90

Høyesterett og miljø

1992 fikk Grunnloven en ny paragraf. § 110b har denne ordlyden:

«Enhver har Ret til et Milieu som sikrer Sundhet og til en Natur hvis Produksjonsevne og Mangfold bevares. Naturens Ressourcer skulle disponeres ud fra langsiktig og alsidig Betragtning, der ivaretager denne Ret ogsaa for Efterslægten.

For at ivaretae deres Ret i henhold til foregaaende Led, ere Borgerne berettigede til Kundskap om Naturmilieuets Tilstand og om Virkningerne af planlagte og iværksatte Indgreb i Naturen.

Statens Myndigheder give nærmere Bestemmelser til at gennemføre disse Grundsætninger.»

I språkdrakt anno 1814 gir 110b landets borgere retten til et miljø som ikke er helsefarlig og en natur der mangfoldet og den biologiske produksjonsevnen blir bevart. Paragrafen fastslår at naturressursene skal disponeres ut fra langsiktige og allsidige hensyn. Allmennheten gis rett til informasjon om naturmiljøets tilstand og om konsekvensene av inngrep. § 110b gir også staten pålegg om å gi nærmere regler for gjennomføring av de grunnsetningene som kommer til uttrykk i paragrafen.

Det er feil å tro at innføringen av denne grunnlovsbestemmelsen i seg selv vil endre den enkeltes rettstilling på natur- og miljøvernets område. Men det vil også være en feil å betrakte Grunnlovens § 110b som en ren programmerklæring. Bestemmelsen vil få betydning ved tolkningen av andre rettsregler og som direktiv til forvaltningen ved praktiseringen av annet lovverk.

I 1993 avsa Høyesterett to dommer der det i premissene ble henvist til den nye Grunnlovsbestemmelsen. I den ene dommen fikk Miljøverndepartementet medhold i at det kunne nekte etablering av pukkverk i Lunner kommune i Oppland. Lunner Naturvernforening var aktiv i saken, blant annet som hjelper for staten i herredsretten.

Hovedgrunnen til at departementet nektet etablering, var at tungtrafikken til og fra pukkverket ville gå gjennom boligområder på Grua, og gå ut over trivsel og miljø for beboerne.

§ 110b gir landets borgere retten til et miljø som ikke er helsefarlig og en natur der mangfoldet og den biologiske produksjonsevnen blir bevart.

Pukkverket mente at Miljøverndepartementet ikke hadde adgang til å si nei etter forurensningsloven. Det loven måtte tolkes slik at bare forurensning som kom direkte fra pukkverket kunne gi grunnlag for avslag. Ulemper som skyldtes trafikk til og fra virksomheten var ikke tilstrekkelig til at departementet kunne si nei, mente de.

Høyesterett var ikke enig i dette. Retten uttalte at: «Det dreier seg om et hensyn som har vesentlig betydning på tvers av forvaltningssektorene. I så måte er dette en del av de overordnede miljøhensyn som det er en målsetning å innarbeide i beslutningsprosessene – jfr. det prinsippet som nå er nedfelt i Grunnlovens § 110b – og som nettopp miljøvernmyndighetene er satt til å ivareta. For min del finner jeg det nokså klart at også andre miljøulempen enn de forurensningsmessige etter omstendighetene vil kunne tillegges avgjørende vekt som avslagsgrunn etter forurensningsloven. For eksempel må dette kunne gjelde ødeleggelse av naturmiljøet eller estetiske ulemper, også når slike konsekvenser skyldes andre sider ved virksomheten enn den forurensning som utløser konsesjonsplikten.»

Den andre dommen gjaldt krav om erstatning for tapte muligheter for hyttebygging i Hydalen landskapsvernområde i Hemsedal. Området ble fredet som landskapsvernområde, og det førte til at flere grunneiere ikke fikk føre opp hytter på tomtene sine. Spørsmålet var om tomteeierne skulle få erstatning for dette.

Staten hevdet at Grunnlovens § 110b, som bygger på den økende erkjennelsen av betydningen av å ta vare på natur lokalt og globalt, må få betydning ved avgjørelsen av om en fredning gir grunneierne krav på erstatning for rådighetsinnskreking.

Etter en grundig drøfting, der Grunnlovens § 110b og synspunktene i tilknytning til den var med og dannet bakgrunn for vurderingen, kom retten til at hytteeierne ikke hadde krav på erstatning.

Begge dommene er illustrerende eksempler på hvordan Grunnlovens § 110b kan få rettslig betydning. Det er gledelig at staten aktivt benytter denne nye rettskilden på miljørettens område. Dette er også interessant fordi bestemmelsen meget vel kan bli påberopt der det er staten som opptrer i rollen som naturødelegger. □

NÅR DET GJELDER SPESIALAVFALL - KONTAKT NORSAS

Vi:

- ✓ gir veiledning om hvordan man kan bli kvitt sitt spesialavfall
- ✓ svarer på hva som er spesialavfall
- ✓ informerer om behandlingsmuligheter for spesialavfall
- ✓ gir generell informasjon
- ✓ opplyser om godkjente mottaks- og innsamlingsordninger
- ✓ yter konsulent-tjenester
- ✓ arrangerer kurs

NORSAS administrerer spesialavfallsystemet og formidler kunnskap. Vi tar selv ikke imot spesialavfall.

Hovedkontor, Oslo:
NORSAS
Postboks 94,
1324 LYSAKER
Tlf. 22 73 08 40
Fax 22 73 22 01
Besøksadresse:
Lilleakerveien 16, Oslo 2

Avd.kontor, Sandnes:
NORSAS, avd. Sandnes
Postboks 1084 Lura
4301 SANDNES
Tlf. 51 67 71 33
Fax 51 67 73 04
Besøksadresse:
Askelandsvei 3, Sandnes

NORSAS
A.S. NORSK SPESIALAVFALLSELSKAP

Næringslivets kollektivtransportør!

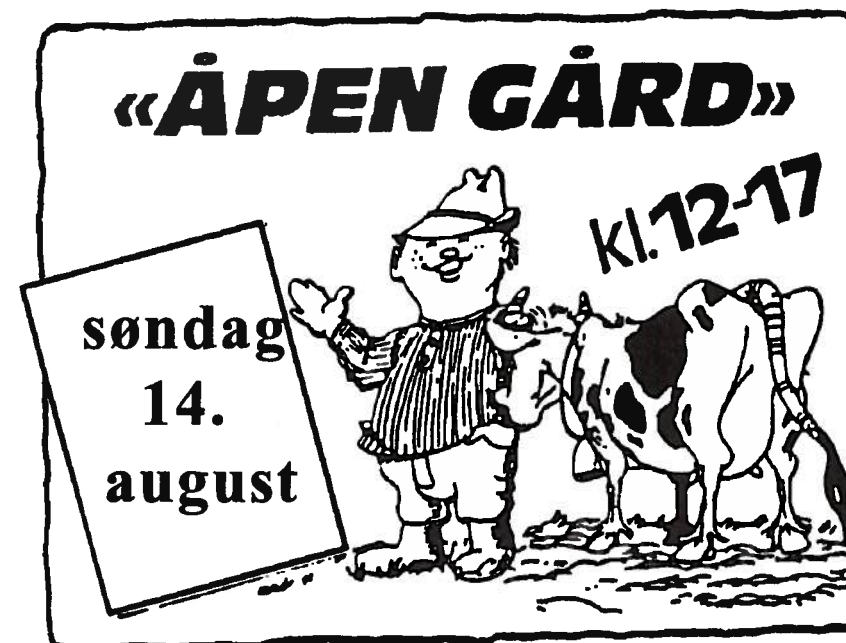
Miljøproblemet innen landtransport har direkte sammenheng med hvor effektivt transportnettet fungerer. Effektive transportnettverk utnytter kjøretøyenes kapasitet bedre. Resultatet av bedre kapasitetsutnyttelse er mindre kjøring med mere gods - dvs. mindre miljøpåvirkning.

Linjegods har et slikt nettverk. Dette fungerer som et kollektivsystem for mange transportbrukere. Nettverket gir også muligheter for innhenting og retur av varer til gjenvinning, deponering eller destruksjon. Linjegods besitter markedets ledende kompetanse innen transport av Farlig gods.

For nummeropplysning lokalt, ring 22 72 74 00.

LINJEGODS
Næringslivets kollektivtransportør

Husk:

NORGES BONDELAG

I denne spalten kan alle si sin mening om aktuelle natur- og miljø-spørsmål. Skriv kort og under fullt navn. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte. Innsendte manus blir ikke returnert. Skriv til Natur & Miljø, Postboks 2113, Grünerløkka, 0505 Oslo.

EU og strategier i miljøkampen

DET ER IKKE VANSKELIG å peke på betenkelige sider ved EU hva miljø angår. Med Roma-traktaten og de fire friheter i bunnen, fører EUs politikk blant annet til økt varetransport. Tungtransport på veiene er et kjempeproblem – og vil forverres. Stadig flere i EU-området finner også ut at høyere materiell velstand på miljøets bekostning koster mer enn det smaker. «Bærekraftig utvikling» er blitt et moteord også i EU. Romatraktaten hindrer egentlig ikke prioritering av miljø, så lenge det ikke blir konkurransevridende.

Med de nordiske land som medlemmer vil det politiske tyngdepunktet i EU flyttes nordover. Det kan kanskje også utnyttas av miljøkreftene?

Sett at Norge utenfor EU blir et grønt foregangsland. Vil vi i så fall danne et avgjørende mønster for EU? Ja, for vi er avhengige av at EU minsker forurensningen som i dag kommer til Norge gjennom luft, nedbør, havstrømmer og på veiene. Uansett medlemskap påvirkes vi sterkt av de bestemmelsene som tas i EU. Norge som grønt pioner-land kan kanskje avfeies litt for lett: Vi har det tynnest befolkede landet i Europa. Befolkningen er homogen, høyt utdannet og velstående. Vi har billig og ren energi og store oljeresurser. Overføringsverdien til for eksempel Belgia og Spania blir antagelig minimal. At fire millioner nordmenn endrer forbruksvaner er bra, men får neppe store konsekvenser. Greier vi imidlertid, i allianse med en del andre land i EU, å få flertall for heving av minimum miljøstandarder i EU-området, da har man oppnådd noe som får tydelige positive miljø-effekter.

Spørsmålet er hele tiden: Hvor får vi mest uttelling for innsatsen? EU er lite egnet som instrument i miljø-kampen. Men finnes det et tilsvarende, bedre alternativ?

ÅKE BJØRKE, Arendal

I seng med fienden?

NORGES NATURVERNFORBUND og Natur & Ungdom har begge tatt klar avstand fra et eventuelt norsk medlemskap i Europaunionen. Selv om jeg som snart 10-årig medlem er grunnleggende uenig i dette, støtter jeg selvsagt fremdeles opp om det mest seriøse miljøarbeidet i dette landet. Vernet om folkestyret og spesifikke politiske verdier er noen av EU-motstandernes sentrale kampsaker. Men viser ikke dette at nei-sidens suksess langt på vei ligger i evnen til å fornorske våre egentlige felles-europeiske grunnpilarer? For verken folkestyret, rettsstaten eller menneskerettighetene ble oppfunnet ved Eidsvoll i 1814.

For oss i Norge er miljøbevisstheten langt på vei synonymt med Mardøla- og Alta/Kautokeino-aksjonene. Men er slike felles samlingspunkter egentlig tilstrekkelige for å styre den økologiske bevisstheten så det virkelig monner innenfor politikken? For hvordan er det overhodet praktisk mulig å realisere et alternativt politisk samarbeid med våre såkalte «kontinentale fiender» når vi i vår særnorske puritanistiske renhet for all del vil unngå å «gå til sengs» med de samme europeiske partnerne?

PER THORSDALEN

Ny Alta-sak i Nord-Norge

UROA ER STOR i Det Norske Arbeiderpartiet og LO i Nord-Norge etter regjeringas nei til jernbane nord for Fauske. Folk melder seg ut, nektar tillitsverv og sviktar i meningsmålingar. Dette fører til at regjeringa må finne noko å sukre pillen med. Derfor er det nå fleire vegprosjekt på bordet. Det eine av desse er eit framlegg til natur-rasering som overgår Alta-saka i destruktivitet, og som nødvendigvis må føre til svært sterke nasjonale og internasjonale reaksjonar. Eg tenker her på framlegget om å bygge ein Indre Riksveg gjennom Reisadalen til Indre Finnmark.

Reisadalen er, så vidt eg kan finne ut

av atlaset, den lengste dalen i Europa som ikkje har gjennomgåande bilveg. Det har sine naturlege årsaker: Store delar av øvre Reisa består av ein canyon. Elva passerer her dei samme geologiske lag som Altavassdraget. Fjella omkring er innskorne av tronge gjel (samisk: gorssa) som det fram til i dag har vore teknisk komplisert og økonomisk uaksetabelt å legge veg over. Det er heller ingen låge fjelloverganger, slik som langs Alta-vassdraget.

Denne unike dalen i europeisk samanheng vart tidleg foreslått total-freda mot all utbygging. Nordisk Råd (1974) foreslo heile øvre del som nasjonalpark. Ressursutvalget for Finnmarksvidda (1978) slutta seg til eit framlegg frå underskrivne som var litt mindre, under prosjektnamnet «Njallaavzi Nasjonalpark». I 1986 kom den endelege «Reisa Nasjonalpark», som var ytterlegare redusert.

Heile tida har desse reduksjonane sikta mot at det skulle vere muleg å bygge veg i austsida av dalen utan å røre ved nasjonalparken.

Kommuneadministrasjonen har heile tida øvd påtrykk på styresmaktene for å få vegen bygd, og det har foregått ein lokal debatt. Men det har ikkje tidlegare vore grunn til å varsle den nasjonale naturvernopinionen. Før nå. Vår venn Opseth får som kjent ting til å skje: Først skal Nord-Norges overlevningsevne reduserast under den kommande knappheta på fossilt brensel, ved at vi blir nekta eit transport-system bygd på kretsloppsressursar. For å «bøte på skadene» skal han så i sin tur rasere ei av dei få villmarkene vi har igjen, og bryte seg inn i ein allereie etablert nasjonalpark.

Begge dei foreslåtte traseane vil berøre Reisa nasjonalpark. Den eine er trekt frå Kåfjord tvers gjennom parken, og den andre går frå Bilot i Nordreisa, og er så vidt innom ein snipp av han. Nå seier regelverket for nasjonalparker at det skal vere ein buffersone på minst fire km mellom ein nasjonalpark og eit inngrep av denne typen. Dermed blir også dette inngrepet i realiteten ganske dramatisk. Dessutan vil vegen både bli synleg og hörbar frå store delar av parken. Det vil vere slutt på Reisadalens tilstand som veglaus villmark. Da vil også vitsen ved nasjonalparkstatusen bli borte. Ein varig stopp for vegplanane er derfor langt viktigare enn statusen som nasjonalpark i seg sjøl.

No viser det seg heldigvis at det for ein gongs skuld er økonomien som set stopp for natur-rasering. Vegsjefen i Troms vender tommelen ned for prosjektet. Men det betyr også at endra økonomiske vilkår kan bety utbygging. Så la oss vere på vakt!

HARTVIG SÆTRA, Storslett

Dårlig om miljø-økonomi

○ FINN R. FØRSUND og STEINAR STRØM: Miljøøkonomi Universitetsforlaget 1994 232 sider

Det er svært viktig å øke kompetansen om sammenhengen mellom økologi og økonomi. Læren om «huset» (økologi) og forvaltning av husets ressurser (økonomi) er i teorien uløselig knyttet til hverandre, men i praksis viser det seg at formidlingen av disse kunnskapene støtter på nesten uoverstigelige problemer, fordi modell- og teoriutvikling bygger på helt ulike verdensoppfatninger.

Boken «Miljø-økonomi» av Finn Førsund og Steinar Strøm er (dessverre) et alt for godt eksempel på at det rådende paradigmet innen norsk sosialøkonomisk tradisjon, den neoklassiske, matematisk orienterte teorien – ikke klarer å formidle sentrale budskap i forvaltning av vårt felles miljø.

Det er ingen tvil om at professorene Strøm og Førsund vet en hel del om matematiske modeller. Når man anser slike modeller som det beste beslutnings- eller forklaringsverktøy for økonomiske sammenhenger, må det nødvendigvis bli avansert i forsøket på å modellere sammenhengen mellom økonomi og økologi.

Boken tar sikte på å gi en innføring i samfunnsmessige problemer og styringsverktøy knyttet til eksternaliteter – det vil si konsekvenser av transaksjoner og handlinger foretatt av en sektor eller aktør som berører tredje part, uten at denne blir kompensert. Den gir ingen god dekning av begrepet eksternalitet, den gir mangelfull redegjørelse for såvel offentlige goder som naturlige monopoler. Den søker i det hele tatt å framstå som verdinøytral i sin presentasjon, og tar (i likhet med neoklassisk tradisjon) ikke hensyn til at det i økonomien eksisterer en mengde motstridende interesser og konflikter. Dette kommer lett til uttrykk når forfatterne skal redegjøre for ulike metoder for verdssetting av miljøgoder. Som i god positivistisk tradisjon, bortdefinerer man metafy-

sikk og urasjonelle spørsmål som «hvordan kan du finne ut hva en ulv er villig til å betale for å få leve?»

Førsund og Strøms nye bok bør bli annet enn en etterdønning fra et paradigme som er på hell. Forfatterene har ikke klart å formidle at innsikt i miljøøkonomi fordrer denne tverrfaglige forankringen, en holistisk, pluralistisk og ydmyk tilnærming til komplekse, subjektive problemstillinger.

EYSTEIN C. HUSEBYE

Grunnbok i miljølære

○ RUNE OTTOSEN/ERIK STEINEGER Miljø og konflikter Cappelen forlag 242 sider

Det nye studieretningsfaget miljø- og ressurskunnskap har fått en flunkende ny lærebok, som absolutt burde øke interessen for faget. Boka heter «Miljø og konflikter» (Cappelen 1994) og er skrevet av Rune Ottosen og Erik Steineger.

Boka tar for seg de viktigste av dagens globale miljøproblemer (drivhuseffekt, sur nedbør, ozonlaget, biodiversitet) og presenterer dem på en enkel og oversiktlig måte. I tillegg tar boka opp en del sentrale konfliktområder, bl.a. skogbruk, transport, vannproblemene og havene, og diskuterer de ulike motstridende interessene knyttet til utnyttelsen av dem. Eksempelene er til dels hentet fra norsk virkelighet: Utbyggingen av E18, barskogsvernet, norsk vannkraftpolitikk, hvalfangst og fiskeoppdrett.

Som lærebok har den to oppgaver: Den skal gi enkel og oversiktlig kunnskap, og den skal stimulere til selvstendig tenkning og debatt. Begge deler er løst på en utmerket måte. Miljø- og ressurslære ligger i skjæringspunktet mellom naturfag og samfunnsfag.

Selv om boka er beregnet for den videregående skolen, er den nyttig også for høyere utdanning, og den er en grei oppslagsbok om sentrale miljøspørsmål som alle kan ha nytte av.

KNUT ARE TVEDT

Framtids-pessimisme

○ Vindunderlige nye verden? Tretten noveller fra et framtidig Norge Alternativ Framtid/Gyldendal norsk forlag 1994 117 sider

Alternativ Framtid og Gyldendal Norsk Forlag inviterte i fjor sommer til en novellekonkurranse. Oppgaven var å gi en litterær visjon av et framtidig Norge. Tretten noveller skrevet av like mange kjente og ukjente forfattere, er nå valgt ut og publisert. Samlingen har fått tittelen «Vindunderlige nye verden?».

Tittelen er hentet fra Aldous Huxleys bok fra 1932 med samme navn – minus spørsmålstegnet bak. Her er mesteparten av handlingen tatt fra framtidens England, og Huxley skisserer hvordan han forestiller seg det samfunnet fram i tid. Mange av spådommene har vist seg å bli virkelighet; genteknologi, forbruksvekst og økende ulikhet mellom i- og u-land. Dersom de tretten novellene i den norske versjonen viser seg å i like stor grad ta framtiden på kornet, ja så går vi en dystert tid i møte.

Novelletitlene «Overlevelsesdrakta» (Øyvind Glosli), «Plastikk» (Geir Stensrud) og «Huleboerne» (Dag Ove Johansen) forteller leserne mye om det bildet som tegnes av vår egen framtid og det som vil møte våre barn. Det er beskrivelse av destruktiv og fremmedgjørende teknologi, forurensning, trafikk og støy, mellommenneskelige forhold bygget på bruk-og-kast og en utbygget kontrollvirksomhet á la Orwells 1984.

Som leser savner jeg noen flere tegn på optimisme, framtidstro og håpet som ligger i utvikling av ny teknologi. Det kan jo tenkes at alle fly om en tid kan gå på solenergi, at tele- og datateknologien fører til mindre transport, at oljebrønnene er tomme og erstattet med miljøvennlig energi, at man har funnet løsninger på AIDS-gåten. En total svart-maling kan få den beste miljø-aktivist til å gi opp håpet.

SIGNY SVENDSEN

Miljørocker! Ståle Stål og danserne hans var også tilstede. Her fremfører de rapen «Blækkulf».

Sammen er vi sterke! Blekkulf, Maj Britt, Bjørgstjerne og Rokkerolf fikk hjelp av Ståle Stål og danserne til «Bruk hodet vi har bare en klode!»

JUBILEUMSFEIRING SÅ VANNSPRUTEN STÅR!

Rokka konsert! Rokkerolf var i slaget, og rokket som bare vann-klodens guleste og kuuleste rokke kan!

Blekkulfs Miljødetektiver slo på stortromma og samlet nesten 3000 barn til en vann-vittig femårs jubileumskonsert på Kalvøya 8. juni. Blekkulf var selvfølgelig til stede, og det var også Maj Britt, Rokkerolf og Bjørgstjerne. Miljørockeren Ståle Stål fremførte låta «Blækkulf» sammen med danserne. Det ble laget et fjernsynsprogram av konserten. Programmet ble sendt på NRK fjernsyn søndag 19. juni, så det er vel ikke en miljødetektiv som ikke har fått med seg det!

Gullplate! Tove Furumyhr fra Norsk Platteproduksjon (til høyre!) gir Blekkulf gullplate for 25 000 solgte eksemplarer av «Blekkulf – vannvittig miljødetektiv».

Velkommen! Blekkulf og Maj Britt ønsker velkommen til en vann-vittig konsert.

Blekkulf setter i gang et vann-vittig show!

Adresse:
Postboks 2113 Grünerløkka,
0505 Oslo,
Telefon: 22 71 55 20

BLEKKULFS MILJØDETEKTIVER

Lesernes galleri

Birger Areklett

Myrsnip Einar Hugnes

Alf Åge Berg

Neste frist for å sende inn bilder til Lesernes galleri er 20. juni. Send inntil fem lysbilder. Papirbilder blir ikke vurdert. Alle bilder må merkes med fotografens navn. Samtlige bilder blir returnert. Skriv gjerne en tittel på bildet. De utvalgte fotografene får tilsendt en rød Bergans ryggsekk 35 liter.

Bildene sendes til:

Natur & Miljø
Postboks 2113 Grünerløkka
0505 Oslo

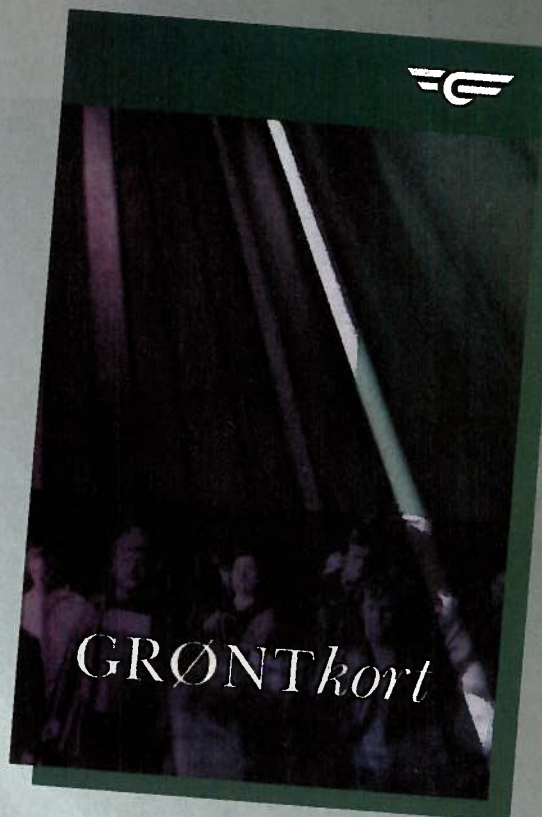
Merk konvolutten «Lesernes galleri».

Supertilbud til alle medlemmer: **HALV PRIS PÅ TOGET!**

Naturvernforbundet har inngått en avtale med NSB, som gir alle medlemmer mulighet til å kjøpe Grønt Kort for kun kr 60,- (normalpris kr 250,-).

Kortet gir 50% rabatt på alle NSB's grønne ruter, og er gyldig i ett år. Tilbudet gjelder alle medlemmer av Naturvernforbundet, også familie-medlemmer.

Hvis du ikke er medlem fra før, kan du gjerne melde deg inn samtidig.

Hvordan skaffer du deg Grønt Kort

Grønt Kort bestiller du ved å betale kr 60,- til postgirokonto 0804 2368785, Norges Naturvernforbund, Boks 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo. Skriv tydelig navn, adresse, fødselsdato og medlemsnummer på innbetalingsgiroen. Innbetalingen merkes «Grønt Kort». Leveringstid er ca. en uke fra vi har mottatt din innbetaling.

Medlemskontingenten for 1994 er:

Hovedmedlem kr 200,-
Pensjonistmedlem kr 100,-
Familiemedlem kr 30,-

Ved innmelding av flere personer, skriv tydelig alle navnene på giroen, og merk med «Innmelding».